

Микола Понеділок (1922–1975) – відомий у діаспорі письменник, драматург, перекладач, читець. Народився в Новомиргороді Херсонської губернії (тепер Одеська обл.) Закінчив 1939 р. середню школу і вступив до Одеського університету на філологічний факультет. 1941 р. призваний до Червоної армії, 1943 р. потрапляє до Німеччини. Працював 1945 р. актором у таборових театрах під керівництвом В. Блавацького та Й. Гірняка, на прохання якого почав писати й виконувати гумористичні оповідки, а також виступив як драматург (п'єси “Знедолені”, “Лейтенант Фляєв”, “А ми тую червону калину...”). Дебютував 1947 р. в літературному додатку до часопису “Українські вісті” новелою “Чорна хустина”. 1949 р. переїхав до США. “Спочатку мив посуд у ресторані, тришки пізніше морозиво продавав і від цієї праці мозолі на руках носив щось із півроку. Працював також у м'ясара, фармара. Біля трьох років розкошував у “Голосі Америки”, коли він ще перебував у Нью-Йорку”, – писав М. Понеділок у своїй автобіографії. Від 1955 р. до останніх днів життя працював в одній з найбільших американських книгарень у слов'янському та німецькому відділах. Випустив ряд книг: гумористичні оповідки “Вітаміни” (1957), “Соборний борець” (1960), оповідання, новели: “Говорить лише поле” (1962), “Смішні сльозини” (1966), “Зорепад (1969)”, повість “Рятуйте

Микола Понеділок

мою душу” (1973). Переклав п'єси Ж. Ануїя “Антігона”, “Медея”, Г. Бергера “Потоп”.

Редакція висловлює подяку п. доктору Юрію Левицькому за відомості про місце зберігання п'єси Г. Бергера “Потоп” у перекладі М. Понеділка та ідею її публікації. Рівно ж висловлює свою глибоку вдячність пані Марії Певній, завідувачеві архіву Українського музею в Нью-Йорку за надіслану копію рукопису п'єси “Потоп” і дозвіл на її публікацію від імени дирекції музею в особі пані Марії Шуст.

ПОТОП

П'єса на 3 дії

Геннінг Бергер

Український переклад Миколи Понеділка

Дійові особи:

О'Нель

Бір

Фразер

Страттон

Гігінс

Нордлінг

Чарлі

1-й клієнт

2-й клієнт

Ліцці

Сцена – бар в одному з великих промислових міст на березі Міссісіпі. Праворуч – прилавок з напоями. Перед прилавком декілька високих дзигликів.

Столи з червоного дерева. Стільці. Електричні жарівки чудернацької форми. Ліворуч – телефон. Праворуч, біля прилавка, телеграфний апарат. У глибині скляні двері, через які видно широку гамірну вулицю. Двері ліворуч і праворуч. У глибині – сходи до льоху.

ДІЯ 1

Бар

Страттон, Чарлі, 1-й клієнт. Страттон за прилавком.

Чарлі ходить по кімнаті і розставляє столи і стільці.

1-й клієнт п'є біля прилавка. Після підняття завіси коротка мовчанка.

1-й клієнт: Ох і спека! Не дай Боже!

Страттон: 89 з половиною в затінку.

1-й клієнт: Лише? А я думав, щонайменше 100.

Страттон: Чекайте, по обіді ще більша спека наступить.

1-й клієнт (*платить*): А мабуть що так. Прощайте. (*Виходить*)

Страттон (*кладає гроші до автоматичної каси, замикає*): До побачення.
(*Мовчанка. Страттон читає газету. Чарлі стирає порошок*).

Страттон. Чарлі

Страттон: Допізна вони залишалися тут вчора?

Чарлі: Я замкнув двері о четвертій годині ранку.

Страттон: Грالی в покер?

Чарлі: Так, містер Бір програв 411 доларів. Він уже добре п'яний був, як відходив, і лютий, як чорт.

Страттон: Від такої дріб'язкової втрати він би не лютував. Це не його звичай... Ось попільнички. Постав на столах.

Чарлі: Слухаю. Виходить, його не програш розгнівав.

Страттон (*відкидає газету*): Чорт візьми, та це ж учорашня газета. Що ти сказав про містера Біра?.. Так... так. Наступної неділі він одружується з дуже багатю дівчиною. Уф, яка задуха. Витримати неможливо. (*Дзвонить телефон*).

Чарлі: Хіба в них весілля аж наступного тижня? Я думав, не сьогодні-завтра. Тепер він удень і не загляне сюди. Вчора...

Страттон: Підійди до телефону.

Чарлі (*йдучи*): Йду. Не думаю, що він кохає свою наречену. (*В телефон*) Слухаю! Бар Страттона. Так... так. Добре. Чекайте, я запитаю. Зачекайте хвилинку!

Страттон: Хто там?

Чарлі: Компанія із заготовки льоду. Питають, чи не прислати нам сьогодні подвійну порцію. На завтра вони не гарантують звичайної норми... через велику спеку. Вони закидані замовленнями.

Страттон: Проклятуща спека. Та може ж до завтра погода ще зміниться.

Чарлі (*у трубку*): Галло! Галло! Так, так, добре. (*До Страттона*) Кажуть, що всі роблять подвійні запаси.

Страттон: Добре. Хай нам теж присилають подвійну порцію. Запитай, чи знають вони, що з річкою.

Чарлі (*у трубку*): Галло! Містер Ніпербекер. Отже ми беремо теж подвійну порцію. Послушайте, будь-ласка. Одну хвилинку. Скажіть, чи маєте якісь відомості про річку? Ага! Справді? Добре. Дякую. Бай! (*До Страттона*). Вийшов екстрений номер газети. Чекають великої бурі. Від річки можна сподіватися біди. Мабуть, що до ночі не встигнуть закінчити греблі. У них термометр показує 100.

Страттон: Не можна витримати цієї спеки. Ось тобі серветки. (*Дає йому серветки*).

Страттон, Чарлі, Фразер

Фразер (*входить через головні двері*): Привіт, Страттоне.

Страттон: Галло, містере Фразер. Ви так рано завітали до нас. Гарна погода, правда?

Чарлі (*розкладає серветки*): Галло, містере Фразер.

Фразер: Галло, Чарлі. Погода була б гарна, якби не така спека. Уф. Чому ви не вмикаєте вентилятор? Дайте мені що-небудь пити. Склянку джину і содової. Якнайбільше джину і льоду.

Страттон: Джину з содовою. Зараз приготую. З льодом. Зараз вам подадуть! Будете задоволені... Напій буде пінитись, мов Ніагара. (*Готує напій*).

Страттон, Чарлі, Фразер, 2-й клієнт

2-й клієнт (*швидко входить і йде до прилавка*): Коктейль! Коктейль! Швидше! Вже десята година. Чуєте, хутчіш!

Страттон: Зараз. Чарлі, коктейль! Якнайшвидше.

Чарлі (*готує напій за прилавком*): Коктейль. Зараз!

Фразер: Які новини? (П'є). Ух, як освіжає.

Страттон: Я ще не читав сьогоднішніх газет. Нам телефонували, що вийшли екстрені випуски.

Фразер: Он як! Знову якась вигадка...

2-й клієнт: Хутчіш, хутчіш... Усе це дрібниці. Вже десята година. Ось вам гроші. (*Кидає на стіл срібняк*).

Чарлі: Ваш коктейль. Будь ласка!

2-й клієнт (*випиває все духом*): Бай, бай (*Вибігає*).

Страттон, Чарлі (*разом*): Бай.

Страттон, Чарлі, Фразер

Фразер: Що це за птах? Куди він поспішає? Ледве не вдавився коктейлем.

Страттон: Я сам не знаю, хто він. З'являється щоранку, і коли він вбігає, я знаю, що вже десята година. Рівно о десятій він залітає сюди так хутко, наче поліція женеться вслід за ним, і гукає: коктейль! Він завжди поспішає. Я певний, що навіть тоді, коли б річка...

Фразер: Так, так. Тепер усі поспішають, Страттоне. Така мода настала. Кари поспішають і все таке інше. А крім того, ще спекуляція з хлібом... Негідник Бір! Коли б я... Коли б я... Не...

Страттон (*продовжує своє*): Він завжди поспішає. Навіть тоді, коли б річка...

Фразер (*не слухає його*): У цього ж паскудного хлопчика цента нема за душею. Подумайте лише, Страттоне, ви ж розсудлива людина, ви мене зрозумієте: він підняв ціни на хліб до одного долара, і все, що я заробив протягом десяти років, зійшло нанівець через цього негідника, поганця. А я ж заробив гроші чесно, Страттоне, чесно.

Страттон (*подає напій*): Ось вам джин, містере Фразер. (*Фразер випиває*). Так, навіть тоді, коли б річка...

Фразер (*не слухає його*): Розбійник. Іншого слова він не заслужив. А всі, що підтримують його спекуляції, теж шахраї. Хіба це можна назвати чесною спекуляцією? Ніколи – це справжній грабунок. Є різниця між звичайним підвищенням, що зумовлене самою природою, і підвищенням, штучно зробленим біржовиками. Я чесна людина. Я розбагатів завдяки підвищенню під час великого голоду в Індії. А він розбійник проклятий...

Страттон: Гм, гм. Ну так, так. Так ото ж я вам і кажу, він приходив кожного ранку.

Фразер: Він? Хто він?

Страттон: Та цей клієнт, що завжди поспішає. Я кажу, що навіть коли б річка...

Фразер: Яка там в чорта річка. Яке мені діло до неї. Я вам кажу, що він розбійник, ось він хто! (*Стукає кулаком по столі. Мовчанка. Згодом, стихивши голос*). Дайте мені сигару.

Страттон: Чарлі, сигару!

Чарлі (*подає*): Будь ласка, містере Фразер.

Фразер (*курить сигару*): Ну... До котрої години він пиячив цієї ночі?

Страттон: Ви маєте на увазі минулу ніч?

Фразер: Звичайно, минулу ніч. Я проходив повз ваш бар і бачив через вікно профіль цього шахрая.

Страттон: Нема тут нічого поганого. На те молодість, щоб розважатися.

Фразер: Ну, а скільки він програв?

Страттон: Небагато. Доларів 500-600, не більше.

Фразер: Це по-вашому небагато. 500-600 – та це ж майже тисяча. За одну ніч програти в карти тисячу доларів! Уявляю, як зрадіє старий Свіфт, адже ж йому прийдеться розраховуватись за зятя. А при його скупості... Ха-ха-ха. А відносно кохання, то говорять, не дуже. Хоч вона, кажуть, препогана.

Страттон: Я їх бачив разом, верхи їхали.

Фразер: Він ламає комедію заради грошей. *(Змінює голос)*. А що з річкою? Розкажіть...

Страттон: З річкою?

Фразер: Так. Ви весь час хочете щось сказати про річку. Дайте сірника. Дякую. *(Закурює)*.

Страттон: Ах так. Я хотів сказати, що навіть тоді, коли б річка вийшла з берегів і затопила нас усіх, навіть тоді той чоловік, котрого ви тут бачили, прибіг би сюди рівно о десятій годині ранку і гукнув би: коктейль! Ха-ха-ха.

Фразер *(ходить з кута в кут)*: Думаєте? Це той, що завжди поспішає... Ну звичайно. До речі, про річку. Який шахрай і негідник цей О'Нель!

Страттон: Тепер узявся за іншого.

Фразер *(підходить до прилавка)*: Подумайте, Страттоне! Віддати всі міські роботи експлуататорам, цій славнозвісній шахрайській компанії. Ось уже два роки, як вони будують греблю – і можете собі уявити – скільки вони вже накрали! А гроші йдуть з кишень обивателів. Я знаю, як це все робиться. Два роки працюють – і гребля ще не закінчена. А хто адвокат цієї шахрайської компанії? О'Нель – найпродажніша людина у світі, і до того ж ще напівбожевільний. Його б треба було запроторити як не до в'язниці, то в божевільню.

Страттон: Що ви кажете, містере Фразер. Його вважають генієм. Він трохи дивний, але все ж таки.

Фразер: Трохи дивний? Він – п'яниця і божевільний, і проводить усі дні у шинку. Аякже, геній. Він – недурна людина, це правда, але розум його паскудний. Він пройдисвіт, яких мало.

Страттон: Греблю закінчать до завтра.

Фразер: Дурень думкою багатіє. Чекайте.

Страттон: Коли ж ні – то, не дай Боже, ще може лихо трапитись. Вийшов екстрений номер газети – вона продається нагорі, в місті. Там пишуть, що буря...

Фразер: Ото я й повірю вашій газеті. Ця шантажна газета була на боці біржовиків під час мого банкрутства. О'Нель був тоді представником конкурсу. Дався мені взнаки цей О'Нель. Хай би вийшла річка з берегів і затопила їх усіх – а якщо не всіх, то Біра й О'Неля обов'язково. Ще склянку джину з содовою.

Страттон: Зараз. *(Стукіт автоматичного телеграфу)*. Чарлі. Прочитай, що телеграфують.

Фразер: Не телеграф, а чортова вигадка. Ніколи нічого доброго не передає. Напевно, вже хліб піднявся до двох доларів.

Чарлі *(розгортає стрічку і читає)*: Барометр обсерваторії віщує сильну бурю. Температура 110 в затінку. Ціни на хліб підвищені до 1,44...

Фразер: Який жах.

Страттон: Дійсно жах. 110 градусів. Буде злива.

Фразер: Та я не про це. Я про хліб. 1,44. Збожеволіти можна!

Фразер, Страттон, Чарлі і Бір

Бір *(входить головними дверима)*: Галло, Страттоне! Галло, Чарлі! Галло, містере Фразер!

Страттон, Чарлі *(разом)*: Галло, містере Бір, як поживаєте?

Фразер *(бурчить)*: Чи скінчиться коли-небудь ця комедія? *(Сідає спиною до Біра)*.

Бір: Чарлі, мартіні-коктейль і побільше вермуту. Що ви скажете про спеку, Страттоне?

Страттон: Вийшов екстрений випуск газети, де сказано...

Фразер (*кричить*): Вже минула година, як я замовив джин із содовою! Чи подадуть мені його нарешті?

Страттон (*очима дає знак Бірові*): Ось вам джин, містере Фразер, холодний, як лід, і піниться, мов Ніагара... Ось! (*Подає*). Що ви сказали, містере Бір?

Бір (*неуважно*): Нічого. (*Мовчанка*). Мені не дзвонили?

Чарлі: Здається, ні. Містере Страттон, питали по телефону містера Біра?

Страттон: Ні, містере Бір. Вам ніхто не дзвонив.

Чарлі (*подає Бірові напій*): Ось, містере Бір. (*Мовчанка*).

Бір (*випив*): Мало вермуту.

Чарлі: Невже? (*Мовчанка*).

Страттон (*підходить до Фразера*): Не хочете пограти у доміно, містере Фразер? (*Грають*).

Бір: Я йду на біржу, Чарлі. Коли б за мною питали, скажіть, що мене не було вже тут декілька днів, що я, напевно, на біржі.

Чарлі: Слухаю, містере Бір.

Бір: Ми, здається, допізна засиділися цієї ночі? Га?

Чарлі: Не так уже й допізна. Була, здається, третя година, коли я замкнув двері.

Бір: Хіба ми розійшлися о третій? Чи хтось уже приходив з нашого вчорашнього товариства?

Чарлі: Ні, ще ніхто не приходив.

Бір: Не те, що раніш бувало.

Чарлі: Усе змінюється. І відвідувачі інші. Ото лише вчора було так, як колись. Кілька днів тому приходила Ліцці. Вона тепер така шикарна і дуже погарнішала.

Бір: Ліцці? Про яку це ти Ліцці кажеш?

Чарлі: Бачте, як ви нас забули, містере Бір. Два роки тому, коли ви бували тут щовечора, ви її знали. Тоді були інші часи й інші справи...

Бір: Одначе, я ж час від часу сюди заходжу. І товариші, здається, теж заходять і, як колись, у карти грають. А все ж таки, хто ж це та Ліцці?

Чарлі: Ліцці Сміт. Ви не могли її забути. Блондинка. Вона була тоді хористкою в кафе-шантані на Стрендр... Ліцці.

Бір: Ах, це... Так, так, пригадую. А де вона тепер? Що з нею?

Чарлі: Вона, звичайно, така собі... А шкода. Але вона весела і, напевно, непогано заробляє.

Бір (*байдуже*): Доброго в цій професії мало. Вона приходять сюди вечорами?

Чарлі: Інколи. Не часто. Ми бачили її тут кілька днів тому. А колись тут бували часто вечери. Он там (*показує на перегородку*), після театру.

Бір (*голосом, в якому чується фальшива нота*): Як добре, що ви ввімкнули вентилятор. Приємна прохолода... Давайте решту. (*Кладе на прилавок золоту монету*).

Фразер (*різко*): Зупиніть вентилятор, Страттоне, чуєте? Дме.

Страттон (*здивовано*): Добре. Добре (*зупиняє вентилятор*).

Бір (*сміється*): Натє, Чарлі. Та що ви хотіли сказати про цю Ліцці?

Чарлі: Дякую. Хороша вона дівчина. Вона якось питала про вас. Але це було давно.

Бір: Невже питала?

Чарлі (*полоще і витирає склянки*): Якраз того дня, коли сліпий Петерс... Ви його знаєте?

Бір: Вона питала про мене? Про що ж саме вона питала?

Чарлі: Нічого особливого. Спитала тільки, чи приходите ви ще сюди. Але це було вже давно.

Бір: Так, так...

Чарлі: А якось сюди прийшов сліпий Петерс. Страттон хотів його вигнати звідси, і тоді Ліцці

дала йому все, що було в неї у гаманці, все, містере Бір, чуєте, все, до цента. Страттон сказав їй, що вона нерозумно вчинила, бо сліпий – п'янюга й нахаба. – Так, але ж він сліпий, – відповіла вона. – Може, тому ліпше бути п'яним. Тоді, може, він думає, що бачить. Ось вона яка. Але це ще не все. Швейцар з будинку на Стренде, де вона жила, казав мені, що вона цілий місяць доглядала хвору швачку.

Бір: Такі жінки завжди добрі, Чарлі, це правда. Інколи скромні дівчата і жінки значно гірші за них.

Дзвонить телефон

Бір (*поспішно*): Чарлі, якщо це за мною питають, скажи, що я не приходив сюди.

Фразер: Фу! Якщо спитають за мною, скажіть, що я тут. Я не брешу ніколи людям.

Чарлі (*бере телефон*): Галло. Бар Страттона. Так. Галло! Галло! Це бар Страттона. Кого? Містера Біра? Він уже декілька днів не був у нас. Ні, він напевно на біржі, на біржі, кажу. Галло! Добре, я йому скажу. Нема за що.

Бір (*тихо*): Хто говорив – жінка?

Чарлі: Так, видно, вона дуже хвилюється.

Бір (*роздратовано*): До дідька!

Чарлі: Вона просила, щоб містер Бір негайно зателефонував на віллу містера Свіфта.

Бір: Але ж ви сказали, що мене тут немає?

Чарлі: Вона попросила на випадок, коли б містер Бір зайшов сюди.

Бір: Де моя решта? (*Стукіт телеграфу*).

Чарлі (*біля автоматичної каси*): Один мартіні – два – десять – двадцять, ось, дякую. (*Телеграф стукає. Бір бере гроші і підходить до апарата*).

Фразер (*перестає грати в доміно*): Проклятуший апарат! Винахід шахраїв, щоб ще більше обдурювати чесних людей.

Страттон (*складає доміно*): Ніби ще спекотніше стало. Прочитай, що телеграфують. Чи немає що нового про погоду?

Чарлі: Зараз прочитаю.

Страттон: Ні, йди й поглянь, скільки там на великому океанському термометрі.

Чарлі: Слухаю. (*Виходить*).

Бір (*розгортає телеграфну стрічку, читає*): Циклон у західних штатах. Міссісіпі сильно піднялася. Ріан переміг Кулема на змаганні боксерів в Техасі після восьмого раунду. Хліб, а! Нарешті передають щось цікаве – хліб 1,48. Вантажні потяги блоковані в Буффало. Англійські компанії підвищили тариф. Я передбачав це. Так, хліб піднявся до двох доларів. Непогано, містере Фразер, не так погано для людей, які на цей раз не залишилися в списку ідіотів. Бай, Страттоне (*хоче йти*).

Фразер (*скупів*): Що ви сказали?

Чарлі (*входить*): Термометр показує 112. Небо потемніло. З боку річки насувається страшна хмара. Річка почорніла і неспокійна.

Фразер (*кричить*): Що ви сказали, містере Бір? Повторіть ще раз! Повторіть!

Бір (*сміючись*): Що? Буде дощ, Чарлі?

Чарлі: Напевно – і то вже скоро.

Фразер: Повторіть, що ви сказали!

Бір: Мені треба йти. (*Повертається спиною до Фразера*). Пора йти. Бай, Чарлі. Привітайте від мене моїх товаришів, якщо вони прийдуть сюди. Вітайте і Ліцці, якщо вона ще пам'ятає мене (*повертається до Фразера*). Бай, містере Фразер. (*Виходить*).

Чарлі, Страттон (*разом*): Бай, містере Бір.

Страттон, Чарлі, Фразер

Страттон (після короткої мовчанки): Добре було б, коли б пішов дощ.

Фразер: На біса мені той дощ. Ні, що він сказав! Хоч повторити не наважився! (Дивиться через двері на вулицю). А он і п'янюга О'Нель. Звичайно, він йде сюди, ну так, ось він переходить вулицю. Знаєте, Страттоне, ваш бар стає якимсь ганебним притоном.

Страттон: Не сердьтеся, містере Фразер. Випийте зі мною кріпкої. Чарлі, дай нам віскі.

Чарлі: Віскі? Зараз. (Дістає з шафи пляшку).

Ті ж і О'Нель

О'Нель (входить): Ага! Страттон, Чарлі, Фразер. А ось і пляшечка віскі до речі показала – вітаю її. Ну, Фразер, ти тепер опинився на біржі серед нещасливців – і шлях твій йде все вниз і вниз – аж до безодні. Але поговоримо ліпше про інше. Ви, я думаю, про мене говорили за очі лише хороше. В такому разі відгадайте, скільки я одержав хабара сьогодні? Як ви гадаєте?

Фразер (сухо): Ми нічого не гадаємо.

Страттон: Що бажаєте замовити, містере О'Нель?

О'Нель: Чарлі, перш за все склянку бістера. І побільше катенського перцю. Щоб пекло, як в пеклі. Ну, Страттоне, скільки, по-вашому, я взяв сьогодні хабара? Га?

Страттон (наливає три чарки): Ха-ха. Прошу, джентльмени, осушити чарки. Ви завжди для мене бажані гості. Я п'ю – перш за все – за перемену погоди.

Фразер: Добрий Страттон ні про що, окрім погоди, не може говорити. (До О'Неля). Коли хочеш знати, про що ми говорили – то слухай. Ми говорили про річку. Ти ж знаєш, як там виглядає справа? Скажи нам. На будові греблі ти так само наживаєшся, як на малому конкурсі. Чи не так?

О'Нель: Звичайно, Фразере, звичайно. І ось чому нас настигне потоп. Замиготять блискавиці, розверзнуться небеса (жестикулює). Розкриються всі шлюзи. Земля стрепенеться, затремтять гори. Вся земна твар вийде зі своїх лігвищ і ричатиме від жаху, блискавиці будуть схрещуватись, розкриються і заворушаться могили, могильні черви виповзуть наверх, греблі з тріскотом поламаються. (Б'є глухо в долоні). Банг. Ось і потоп. (Звичайним голосом). Чого тобі ще треба, Фразере? За ваше здоров'я, джентльмени. (Один випиває чарку).

Фразер (розгубився): О, Боже! Хто тебе не знає, міг би насправді прийняти твої слова...

Страттон: Але ж ви і вмієте лякати людей! Та й справді – тут короткі жарти. За ваше здоров'я. (Цокається з Фразером).

Чарлі: Правду кажучи, я таки добре злякався. Будь ласка, ось вам бістер. (Подає О'Нелю). Небо починає темніти. (Мовчанка).

О'Нель (випиває бістер і відкашлюється): Будьте мужніми, друзі мої. Ось нас вже покидає сонце. Прощай, тепле сонце! Згодом зникне місяць і всі небесні світила. А морські потвори... Ти любиш омарів, Фразере?

Фразер: А це що за питання?

О'Нель (тим же тоном): Акули, Фразер, морські гади, медузи, краби і раки будуть присоуватись до синіх роздутих трупів, що впливатимуть на поверхню води.

Фразер: Та ну тебе. Тебе справді можна вважати божевільним.

Страттон: Такими справами не можна жартувати. Чуєте, як вітер завиває?

Фразер: А справді. (Стає темніше. Сонячне світло, що наповнювало кімнату, щезло. Небо затягнули сірі хмари).

Чарлі (кричить): Нарешті! Ось і дощ!

Фразер: Так, так, дощ.

(Разом)

Страттон: Справді дощ.

О'Нель: Так, пішов дощ. (У двері і вікна видно дощ).

Фразер: Джентльмени, закуримо сигари. Страттоне, дайте нам маленькі сигари. Бо ж одначе робиться темно, мов у могилі.

О'Нель: Так, як у покійників. Випийте тепер зі мною прощальну чашу.

Фразер: Дякую, я більше не хочу пити.

О'Нель: Тоді не лай мене, що я п'ю. Всі ми грішники. Кожна плоть, Фразере, подібна траві в полі. Лише єдиний хліб дещо коштує... на біржі.

Фразер: Та й він може падати в ціні – і низько падати.

Страттон (*подає сигари*): Ось вам, джентльмени, сигари. Ввімкни світло, Чарлі. Одначе, як посвіжішало...

Чарлі (*вимикає електричне світло*): Чуєте, грім? (*Вдалині гуркіт грому*).

О'Нель: Ти кажеш, може падати. Так, все падає..., всі ми падаємо... одних збиває з ніг закон, наприклад, в разі банкрутства..., інших... (*не закінчує*).

Фразер: Закінчуй фразу.

Страттон: Джентльмени, чому ви завжди затіваєте ту ж саму сварку? Ви мені вибачте, але...

Фразер: Ні, закінчуйте фразу, хай вас дідько візьме... Ви сказали, інших...

О'Нель: Ба, я думав про тих, що страждають на чорну хворобу... Є цілі будинки, в яких (*зупиняється*).

Фразер: В яких?..

Страттон (*злякано*): Джентльмени, джентльмени, ось сигари... знамениті Бок...

О'Нель: Шпиталі... я, звичайно, говорив про шпиталі.

Фразер (*йдуци до головного виходу*): Це підлість... Стара історія...

Страттон: Зачекайте, хай дощ ущухне. Зараз неможливо виходити... Змокнете до нитки. (*Дощ ллє, як з відра, чимраз дужче*).

Мовчанка. Всі мовчки дивляться на дощ. Блискавка.

Страттон: Блискавка. Бачили, яка блискавка? (*Грім*).

Нордлінг і Гігінс

(Вбігають з двох протилежних боків і стикаються біля входних дверей).

Нордлінг: А!

Гігінс: О!

Нордлінг: Прошу вибачити... Не запримітив... Пробачте!

Гігінс: Навпаки, я мушу просити у вас вибачення... Такий дощ!..

Нордлінг: В тім-то й річ... Страшенна злива... Я так поспішав... Вибачте мені.

Гігінс: Ні, ви мені вибачте... я біг...

Фразер: А це що за опудала?

Страттон: Може, зачинити двері?

О'Нель: Не треба. Так приємно, коли повіває свіже повітря. (*Гроза набирає сили. Град, блискавка, грім*).

Нордлінг (*Гігінсу*): Я йшов вниз по Рівер-Стріт, як раптом здійнялася буря... Кількох людей, що йшли попереду, вітер повалив на землю. Небо почорніло... Я так злякався... У нас нічого подібного ніколи не траплялося.

Гігінс: А я виходив з порту... Ріка кипіла й бушувала, як вулкан. Падав град завбільшки з куряче яйце... Я щодуху побіг. В одну хвилию вся вулиця спорожніла..., всі зникли якимось чудесним способом... Ви – швед?

Нордлінг: Так, хочете випити зі мною скляночку елю?

Гігінс: Із задоволенням, дякую. (*Підходить до прилавка*).

Нордлінг: Дві склянки елю!

Чарлі: Два еля. Будь ласка. *(Наливає. Дзвонить телефон).*

Страттон: Чарлі, телефон!

Чарлі: Іду, йду. *(Телефон знову дзвонить).*

Страттон: Я не наважуюсь під час грози розмовляти по телефону.

О'Нель: Дурниці. *(Підходить до телефону).* Галло! Ви в царстві тіней, чарівна панночко. Що? Хто? Він помер? Так, так. Чи знаєте ви Шекспіра, моя юна, кароока красуне? *(Відбій).* Вона гнівається. *(Дощ і град б'ють у відчинене вікно).*

Фразер *(злякано):* Чарлі, дощ вривається до кімнати.

Чарлі: Зараз зачиню. *(Прикриває вікно. Телефон).*

Фразер: Набридли мені ці дзвінки. *(Підходить до телефону).* Галло! Так. Це бар Страттона. Хто? *(Кричить).* Нема. Я нічого не знаю. Його тут нема. *(Страшений гуркіт грому. Стукає телеграф).* Тепер починає інший...

Страттон *(розгортає стрічку, читає):* Сильна злива...

Фразер: Це ми й так бачимо.

Страттон *(продовжує читати):* Силенна злива в горах. У долинах повінь. Рух пароплавів на Тихому океані припинено. Греблю на Західній Вершині прорвано...

О'Нель *(злякано):* Що? Що ви сказали, Страттоне?

Фразер: У чому справа? Ви не жартуєте?

О'Нель: Покажіть мені стрічку. *(Розгортає).* Гребля на Західній Вершині... Так, тепер без жартів!

Фразер: Що таке?

(Разом)

Страттон: З'ясуйте, що все це означає? Нас очікує біда?

О'Нель: Так, і дуже велика... Напевно смерть – не більше і не менше, ніж смерть.

Фразер: О'Нель, не жартуйте.

О'Нель: У мене нема жодної підстави і жодного бажання жартувати... в цю хвилину...

Страттон: Так це насправді?

О'Нель: Такого страшного дощу не витримає гребля. Вона ж ще не закінчена. Я, правду кажучи, мало в цьому розуміюся, але я ось що знаю: декілька днів тому я був на будові разом з головним інженером – треба було зробити якісь розрахунки. Йшла мова про те, що місто може вимагати від товариства покриття збитків. І тоді інженер сказав, що коли б щось трапилося на Західній Вершині, то тут, у місті, була б повинь набагато більша, ніж десять років тому. Оце і все, що я знаю. А хіба ви так боїтеся смерті, друзі мої? Так, Страттоне! Твій бар затопить насамперед... він стоїть дуже низенько, майже біля порту.

Страттон: Недоречно ви, містере, жартуєте.

О'Нель: Не розумію, які тут жарти. Подивіться, яка злива. Чарлі, треба замкнути зовнішні двері.

Чарлі *(йде до дверей):* О Боже... який жах надворі!

Гігінс *(Нордлінгу):* Ви вже давно тут?

Нордлінг: Майже рік. Який розкішний бар... Тут можна присісти?

Гігінс: Звичайно. *(Беруть стільці і приставляють їх до найближчого столика).* Ви маєте роботу?

Нордлінг: Ні. Вже шість місяців без роботи. Через ці постійні страйки важко кудись влаштуватися.

Гігінс: Чим ви займаєтесь?

Нордлінг: Я за професією кресляр... У спокійні часи я заробляю непогано. Але в мене за-

бракло грошей, щоб скласти іспит з механіки. Тому я тут до всього брався. Був нічним сторожем – нічим не гребував. А ви?

Гігінс (*гордо*): Я – актор!

Нордлінг: Виступаєте в кафе-шантані?

Гігінс: Що? Я вам сказав, що я актор.

Нордлінг: Вибачте, я думав...

Гігінс: Нічого. Я теж без діла. Я тут з однією трупкою був на великих гастролях: п'ять років ми їздили від Атлантичного океану до Тихого. Директор трупи був ірландець. Три роки підряд я грав роль злодія в п'єсі "Напад на поштовий поїзд". Цього злодія у сьомій картині вішають під залізничним мостом. Чарівні декорації. Успіх був величезний. Але згодом ця п'єса вже не давала заробітку. Отож два роки я грав роль убивці в сцені на повітряній кулі. П'єса мала назву "Трагедія в повітрі". Постановка була надзвичайна! Неймовірні ефекти. Театр завжди був переповнений. Але й ця п'єса, врешті-решт, надокучила і не давала каси. Тоді мені дали роль отруйника в трагедії "Убивця рідної матері". Це була дивовижна сцена... Справжні коні. Але враз театр луснув. Проклятий ірландець утік. Не дав мені платні за шість місяців. Серед літа неможливо було знайти новий ангажемент, і я опинився на вулиці. За ваше здоров'я!

О'Нель (*сміється*).

Гігінс: Може, збоку моя розповідь смішна. Але для мене тут немає нічого веселого.

О'Нель: Вибачте, мій друже! Взагалі на світі немає нічого веселого.

Нордлінг (*Гігінсу*): Моє прізвище Нордлінг.

Гігінс: А моє – Гігінс. Гюг Гігінс. Жаль, що гроза зненацька насунулась і не було часу вибрати гіршого бару. В поганеньких установах можна безкоштовно поїсти. Хліба можна брати скільки хочеш. А в таких фешенебельних місцях нічого не дають.

Нордлінг: Я думав лише про те, щоб утекти від дощу. Але не зашкодило б і поїсти. Я сьогодні ще крихти в устах не мав!

Гігінс: Ще рано їсти. Вистачить у вас грошей на кухоль пива?

Нордлінг: Ні, в мене лише п'ять су. На кухоль не вистачить, хіба що на одну склянку. Те, що ви мені розповіли про різні п'єси, мене дуже зацікавило.

Гігінс: Я теж візьму одну склянку, і ми поділимось.

Нордлінг (*дає гроші*): Добре, ось 5 су. Маєте люльку? Я маю трохи тютюну.

Чарлі (*входить весь мокрий*): Брр! Я зміг замкнути лише одні двері. Одягну плащ, бо інакше змокну до нитки. Лле, як з відра, а вулиця ніби снігом вкрилася. Гляньте, який великий град. (*Показує декілька градин*).

О'Нель: Це іскра гніву Божого, яка спадає на наші злочинні голови, мов роса на пелюстки цвіту.

Фразер: Добра роса! Запам'ятайте, коли що-небудь трапиться, то з вашої вини. При систематичному зволіканні у роботі – лише для того, щоб грабувати, а потім вимагати повернення збитків – легко може статися біда. Ми за все мусимо платити, а греблі так погано будуються, що нас постійно очікує смертельна небезпека. Що буде, коли дощ литиме цілий день?

Страттон: А напевно так і буде. Я переконаний.

О'Нель: Це був би жах. Я мушу о другій бути в суді.

Фразер: А в мене важливе побачення о пів на третю.

Чарлі (*в глибині бару надягає плащ*): Послухайте, не пішов би хто-небудь з вас, щоб допомогти мені зачинити двері? Тільки поскоріше?

Нордлінг: Із задоволенням.

(*Разом*)

Гігінс: Я вам допоможу. Куди йти?

Чарлі: Дякую, ідіть за мною. Підніміть коміри. (*Виходять*).

Фразер (*нервово ходить по кімнаті*): Ну й історія! Як довго це триватиме? Слухайте, Страттоне, навіщо ви впускаєте сюди таких підозрілих людей? Чорт їх знає, що за люд.

О'Нель (*теж ходить туди-сюди*): Моя провина. Моя провина. Це Господь у гніві Своім послав на мене цей дощ!

Страттон (*за прилавком*): А ми так і не одержали сьогоднішнього часопису. А спека вже спала... А як же я міг не впустити цих двох обірванців, містере Фразер?

О'Нель: Добре, що впустили. Актор дуже втішна людина. Подумайте, три роки поспіль, що-вечора висіти під залізничним мостом або під повітряною кулею!

Фразер: Йому треба було б висіти... на шибениці... Ось де його місце... Та й багатьох треба було б повісити. Хоч цього, звичайно, не станеться доти, доки існуватимуть продажні адвокати.

О'Нель (*загорівся*): Послухайте, годі ваших інсинуацій, або мені терпець урветься. В домі повішеного не говорять про мотузку. Мені це набридло, хай вам біс. Як вам не до вподоби цей бар – шукайте собі іншого. Тут примарне місце, і я такий самий клієнт, як і ви.

Фразер (*гнівно*): Що ви сказали? Кого ви маєте на увазі, говорячи про повішеного? По-вашому, немає різниці між чесним банкрутом і безсоромним адвокатом, що вириває з рук правосуддя небезпечних злочинців, підкупляючи при цьому присяжних – та ще чинячи таке шахрайство протягом багатьох років.

О'Нель: Бережіться, Фразере, або ви потрапите до в'язниці.

Фразер: Подумаєш, а я вас і злякався, шахрай і злодій!

О'Нель: А, ось як! (*Кидається на Фразера. Б'ються між собою. Склянки Нордлінга і Гітінса перевернулися*).

Страттон (*силкується заспокоїти їх*): О, Боже мій, Боже мій! Джентльмени, не зчиняйте бешкету! Фразере, Фразере, годі!

Фразер: Злодій! Злодій! П'янюга! Продажна тварюка. Чхав я на вашу геніяльність. Ви напів-божевільний, чорти б вас узяли. Вас підкупив Бір і вся хлібна ліга!

О'Нель: Замокни, біржовий заєць. А ви у кого повисмоктували гроші, купаючись у достатках? З бідняків, котрі мруть з голоду. Ви грабуєте мертвяків. Гієна! Не смійте говорити про геніяльність. Це слово душить вас. З чого ви живете, скажіть, будь ласка? З прибутків від будинку розпусти. Ви завжди харчуєтесь теплим людським м'ясом.

Фразер: Дім розпусти? Ось що ви мали на увазі, говорячи про лікарні? Думаєте, я вас не розумію? Але все це брехня! Нахабна брехня! Доведіть, коли можете. Мої заробітки чесні – я банкір.

О'Нель: Добрий банкір! Ви лихвар і звідник – ось ви хто.

Страттон: Облиште, джентльмени, благаю вас. Щоразу, як ви тут зустрічаєтесь, я тремчу від страху. Та це ж врешті-решт безглуздя. Обоє такі розсудливі джентльмени.

Фразер: Виженіть цього негідника, або я не знаю, чим це все скінчиться!

О'Нель: Спробуйте вигнати мене, якщо у вас вистачить сили! Задріпаний шинкарю, звідник!

Фразер: Шантажист, шахрай! Я тебе вб'ю!

О'Нель: Так, на це ви здатні. Работоргівець!

Страттон (*у відчай*): О Боже мій! Боже мій! Облиште врешті. Ви ж обидва джентльмени. Облиште, ось скоро повернуться ті двоє волоцюг. Почують таку сварку... Подумайте про репутацію мого закладу. Мені можуть замкнути бар, якщо довідаються, що тут виникають бешкети.

Фразер (*кричить*): Хай увійдуть. Для мене ліпше, коли будуть свідки.

О'Нель (*примирливим тоном*): Не кричіть, сідайте, або...

Фразер: Вибачайтесь! Зараз же!

О'Нель: Я лише відповів – ви почали першим. Мовчіть і не базікайте даремно. Невже ви думаєте, що я вас боюся? Я... що за готівку вішає і виправдовує?

Страттон: Тихо, тихо.

Нордлінг, Гігінс входять

Гігінс: Тут, здається, в нашу відсутність було дуже весело. Дивіться – склянки перевернуті.

Страттон: Чарлі, замкни двері.

Чарлі (*замикає*): Не дуже-то й легко замкнути. Страшений вітер. Мабуть, десь поблизу блискавка впала. (*Дзвінок телефону*). Слухайте, підійдіть хто-небудь до телефону.

Нордлінг (*біля телефону*): Галло! Так, здається... Зачекайте хвилику, панночко!

Ті ж і Ліцці. Входить через чорний вхід

О'Нель (*впорядковує на собі одяг*). В запалі бійки і серед ляскогу стихії ми й забули про телефон.

Нордлінг (*Страттону*): Це ж бар Страттона?

Страттон (*збирає розбиті пляшки*): Звичайно, це мій бар. А ви гадали, чий?

Нордлінг: Тут якась дама питає за містером Біром. Каже, що дуже хвилюється за нього. На біржі його нема.

Ліцці: Ха-ха-ха. Вона хвилюється. Бідолашна. Їй не доведеться хвилюватися, якщо вона його ближче пізнає.

Страттон: Що за чорт? Звідки ця ще з'явилася? Чарлі, я наказав замкнути двері. Я не бажаю впускати сюди різну наволоч. Досить з мене тих, що тут є. (*Нордлінгові*). Містера Біра тут нема.

О'Нель: Ви правду казали, Страттоне. Тепер ми всі в повному зборі.

Чарлі: Я замкну двері. Вона ввійшла чорним входом... Та це ж Ліцці...

Нордлінг (*біля телефону*): Ні, панночко, його тут нема. Вибачте. Так. Будьте певні... Ні за що... Добре! До побачення. (*Відбій*).

Страттон (*сердито*): Навіщо ти впустив її сюди, лихий би тебе узяв. В моєму барі вдень мусить бути благопристойно... Вуличні дівки можуть приходити лише вночі... Ти це чудово знаєш. Піди і негайно замкни чорний хід. Хай вона вже зостається. Однаково... одне одному пасує!

Чарлі (*бурчить, замикаючи чорний хід*): Добре. Добре! Але все ж таки...

Страттон (*сідає за прилавок*): Замовкни! Досить з мене історій!

Гігінс: Нам довго доведеться чекати на наше пиво. Ліпше сядемо куди-небудь подалі, щоб не впадати нікому в око. (*Сідають*).

Ліцці: Дивися, якої поважності набрався... Тільки вночі. Тьху на тебе. Я б і не подумала зайти до твого бару, Страттоне, якби трамвай не застряг біля цього рогу. Лише вночі... Слухати бридко. Чи мої гроші вдень не такі ж, як уночі? Однаково тут ані вдень, ані вночі даремно нічого не дають.

Страттон: Ну, ну, не кричи! Йди нагору. Що тобі прислати?

Ліцці: Шері-бренді. (*Входить до окремого кабінету, грюкнувши дверима*).

Чарлі (*невдоволено до Гігінса*): Зачекайте, я вам принесу пиво – лише не зараз.

Страттон (*Чарлі*): Віднеси їй туди шері-бренді. (*Чарлі мовчки виходить*).

Фразер (*сидить ліворуч*): Нічого собі, приємне товариство в цьому шиночку. Хоч би швидше перестав іти дощ та втекти звідси.

О'Нель (*сидить в протилежному куті*): О другій годині я мушу бути в суді, хоч би з неба сипалась сірка.

Страттон: Ну, ну, не починайте знову. Досить. Незабаром вгамується негода.

Нордлінг (*опустив голову на руки*): Як би я хотів трохи заснути, коли б можна було. Усю минулу ніч я був на вулиці.

Гігінс (*позіхає*): Я також. Яке дивне тяжке повітря. (*Мовчанка. Блискавка. З вулиці в двері стукають палицею. Всі зіскакують. Мовчанка. Чутно, як реве буря. Знов стукіт, але дужчий. Чутно голос, але через дощ не розібрати слів*).

Страттон (*зукає*): Де Чарлі? Чарлі, Чарлі! Йди сюди!

Чарлі (*виходить з кабінету*): Що таке?

Страттон: Запитай, хто стукає. Нікому не відчиняй.

Чарлі (*біля дверей*): Хто там? Хто? Хто?

Бір (*з вулиці*): Це я – Бір. Та відчиняйте ж, хай вам чорт. Я потону. Хутчіше!

Чарлі (*обернувся*): Це містер Бір.

Страттон: Відчини йому.

Фразер (*сердито*): Навіщо він тут? Ще його тут бракувало! Як вам не соромно? Ви ж тільки що наказували нікому не відчиняти...

О'Нель: Ха-ха-ха!

Страттон: Я не можу не впустити його, містере Фразер. Він – мій найкращий клієнт. Ви ж усі джентльмени. (*До Чарлі*). Скажи йому, щоб він пішов до чорного ходу. І відчини.

Чарлі (*кричить*): Містере Бір, йдіть до чорного ходу. Я зараз відчиню. (*Йде*).

Бір: Яка жахлива погода. Схоже на катастрофу. Брр! Страттоне, хутчіш дай мені гарячого віскі з цитриною. (*Скидає плащ і віддає Чарлі*). Повісьте. Навіщо ви замкнули двері? Трамвай зупинився. Жодного візника. Вулиці порожні. Темно як уночі. Я дивився, куди б заховатися... В переповненому трамваї не можна було далі залишатися. Тут, біля рогу, вагонів двадцять зупинилось, усі переповнені людом. Справжня блокада. Я навіть не потрапив до біржі. До речі, за мною не питали по телефону?

Страттон: Декілька разів запитували. Ми замкнули двері тому, що...

О'Нель: Галло, містере Бір. Ангелятко телефонувало і трохи сердилося.

Бір (*невдоволим тоном*): Галло, містере О'Нель. Добре, добре! Думаю, що телефон не перешкодив вам пити?

Нордлінг (*підводиться зі стільця*): Вибачте. Ви містер Бір?

Бір (*сухо*): Так.

Нордлінг: Тут телефонувала одна панночка, здається, міс Сміт.

Бір: Що? Сміт? Ви, мабуть, хочете сказати – Свіфт?

Нордлінг: Так, звичайно, Свіфт. Вона прохала містера Біра зараз же прийти до неї в дуже нагальній справі.

Бір (*нетерпеливо*): Так, так, я знаю. Дякую вам. Страттоне, де ж віскі? Чи подадуть мені на-решті? Виявляється, я зараз же мушу йти. Але як же це зробити? Чарлі, дай мені плащ!

Страттон (подає склянку)

Бір: А! Оце так гріє! (*П'є малими ковтками. Мовчанка. Раптом страшенний гуркіт, мовби вибух, крики людей, гамір, грім. Мовби всезростаючий плескіт хвилі. Всі з жахом зіскакують зі своїх місць*).

О'Нель: Ось воно!

Страттон: О, Боже мій, що таке? Чорт візьми, що це означає?

Бір (*випускає з рук склянку*): Що коїться?

Нордлінг: Що це таке?

Гігінс: Що трапилося, скажіть?

*Чарлі (кидає геть плащ Біра, біжить до чорного ходу, відчиняє двері.
З криком і плачем вбігає Ліцці).*

Ліцці: О, Боже, що це таке? Зробіть що-небудь... Відповідайте. Велика небезпека? Та підіть подивіться, що сталося. Не стійте, мов пеньки. О!

Чарлі (*швидко замикає двері*): О Боже мій! Ріка... Ріка.

Страттон: Ріка? В чому справа?

Фразер: Ріка? Як?

О'Нель: Верхня гребля зірвалась... Повінь... Все скінчено!

Ліцці (*істерично*): Не говоріть такого. Не лякайте. Тсс. Слухайте. (*Мовчанка. Всі прислухаються. Чутно бурління ріки*).

Страттон: Що ж робити?

Бір: У вас є інший вихід?

Фразер: А хіба не пізно тікати?

О'Нель: Заспокойтесь! Нема чого впадати у відчай. Дім побудований на цементі, нехай йому біс. Перший натиск витримає. Ви певно маєте залізні щити для вікон і дверей. Насамперед треба опустити їх. Беріться всі до роботи! Скоріш!

Страттон (*поспішно*): Так, так. Усі до роботи. Ось ключі. Чарлі, покажи, як відчиняти. Ідіть усі сюди. (*Усі спішають, спільними зусиллями опускають щити*).

О'Нель: Ось так. В єдності сила.

Нордлінг: Якщо дім весь з цементу, то небезпека невелика. Принаймні, спочатку... Так, усе з заліза і бетону. Видко по цій залізній колоні. Вона ж стоїть не для прикраси. Але знаєте, якщо тиск води посилиться, то в залізній будові це небезпечніше... Бо якщо падатиме залізо...

Фразер: Не можна врятуватись через стелю?

Страттон: Над нами банк.

Нордлінг: То тоді нічого не вдієш. Палі з бетону... Ми в пастці.

О'Нель: Чого лякатись, хай йому біс. Вмикайте всі лампи, Страттоне, буде веселіше.

Чарлі: Добре. (*Вмикає. Зала залита електричним світлом*).

Бір (*закричав*): О, Боже мій. Сьогодні ж увечері...

Ліцці (*помітила Біра*): Як, ти тут? Звідки ти взявся?

Бір: Сьогодні ввечері, сьогодні ввечері. О!

Ліцці (*перекривляє його*): Сьогодні ввечері. Сьогодні ввечері. Що з тобою таке?

Чарлі: Що трапилось, містере Бір?

Бір: Ба! Нічого особливого! Сьогодні ввечері, так би мовити, моє весілля...

Ліцці (*сміється*): Та невже? Ха-ха-ха. Я лише тепер запримітила тебе, Віллі. Ти повинен сьогодні одружитися? От диво! Наречена і не передбачала, що ти проведеш цю ніч зі мною? Га?

Бір: Ліцці! Ліцці!

Ліцці (*сердито*): Що там, Ліцці, Ліцці. Так. Я Ліцці. Подумайте, він пам'ятає моє ім'я. А як звуть твою наречену? Так. Така худорлява, верхи їздить. Так, тепер не бачити тобі її грошей... О, Віллі! (*Вибухає слізьми. Бір нічого не відповідає*).

Чарлі: Що з нею? Так ви кажете, містере Бір, сьогодні ввечері? Це справді смішно...

Бір: Смішно? Не думаю. А може... Який я невдаха, хай йому біс! (*Тупає ногою по підлозі*).

Фразер (*дивиться на годинник*): Скоро дванадцята. Що буде з моєю справою?

Страттон: Я зателефоную дружині.

Бір: Так, так. Я теж буду телефонувати.

О'Нель (*зривається зі стільця*): Якщо я не буду о другій годині в суді, я пропущу термін. (*Усі дивляться на свої годинники*).

Гігінс: Лише у нас з вами, Нордлінг, нема годинників. І нікуди поспішати. Хоч теж прикро від такої погоди. Але, я думаю, тепер нарешті ми одержимо своє пиво?

Фразер: Хотів би я знати, як довго це триватиме. Як ви гадаєте?

О'Нель: Послухайте, люди. Хай би як там було, а ми потрапили всі в спільну пастку. Якщо

нас настигне повінь – ми згинемо всі разом. Маємо всі шанси на те, що це трапиться. Ми всі опинились на одній надійній дорозі – одній дорозі для всіх. Не впадайте у зневіру, люди. Страттоне, подайте нам що-небудь пити. Я за все плачу.

Фразер: Хіба можна зараз думати про напої? Скільки мине часу, доки вода почне спадати? А як залізні щити? Чи дійсно вони непроникні? А чи стіни міцні, витримають? О, Боже, чим це все скінчиться?

Бір (*ходить туди-сюди*): Що робити? Що робити?

Страттон (*за прилавком*): Я цілком втратив голову. Що ви сказали, містере Бір? Ви сьогодні одружуєтесь? Не може бути. Ви, містере О'Нель, казали, щоб подати пити? Добре, добре! Чарлі, спитай у цих джентльменів, чого вони бажають? Ах Боже мій, що буде з моєю дружиною, з дітьми?

Чарлі (*механічно*): Що накажете? Віскі?

Ліцці (*підходить до Біра*): Так це правда? Сьогодні день твого весілля? А як же це ти бігаєш по барах?

О'Нель (*б'є в долоні*): Досить, досить, не сваріться. Ми всі ідемо однією і тією ж дорогою, яка веде у вічність. Пийте, що хочете, леді і джентльмени.

Гітгінс: Нам, мабуть, віскі... Так, Нордлінг?

Чарлі: Віскі... Коктейль... Пиво.

Нордлінг (*розчулено*): Нічого подібного у нас не могло б трапитись. Що ви сказали? Пива? Добре, дайте мені пиво.

Бір: Може, мені зателефонувати?

Ліцці: Облиш телефон. Ліпше я поговорю з тобою.

О'Нель (*Біру*): Звичайно, телефонуйте. (*До Ліцці*). Замовкни, моя люба.

Страттон: Звичайно, вам треба зателефонувати. Адже весілля Біра призначене на сьогодні.

Чарлі: Дивовижно.

Фразер: О, Боже мій, чого це всіх така дрібниця хвилює.

Бір: Ви, певно, не розумієте мого становищ.

Фразер: Не розумію і не бажаю розуміти. Воно мене ані трохи не цікавить... Головне, чи міцні стіни? (*Нордлінгу*). Ви, здається, розумієтесь на цьому. Як ви гадаєте?

Фразер, Нордлінг (розмовляють між собою).

Ліцці: Не хочу мовчати. Так вам і треба. Так і треба. Я була б дуже рада, коли б нас усіх тут потопило... Так, дуже рада!

Бір: Он як? Це ти, Ліцці, пророкуєш такий жах? А у тебе раніше було таке добре серце.

Ліцці: Не підходь до мене. Хто тобі сказав, що у мене є серце? Колись було. Тепер... Я тебе ненавиджу. О! Коли б ріка ввірвалася сюди. Як би я реготала!

Страттон: Досить! Вона п'яна. Я гадаю, що в таку важливу хвилину, як зараз...

О'Нель: Так, Страттоне, хвилинка справді важлива.

Бір: Чим я завинив перед тобою?

Ліцці: Ти?

Бір: Ну так. Чим завинив... Не так я, як інші. Хіба я був першим?

Ліцці: Першим, кого я кохала. Так, і ти це знав. Підло питати тобі. Я через тебе зробилась такою.

О'Нель: Тихше! Тихше! Слушайте мене. Так певно – як я тепер живий – так певно я знаю, що ніхто з нас, ні Страттон, ні Фразер, ні Бір – коротко кажучи, ніхто не вийде звідси живим.

Ліцці (скрикнула).

Всі: Як так? Що?

О'Нель (*продовжує*): Ніколи. Наша смерть – питання декількох годин. Так будьмо ж хоч зараз людьми розумними і спокійними.

Фразер: Людьми? Але ви нещодавно сказали...

О'Нель: Випийте ліпше...

Страттон: Хутчій телефонувати. Мені необхідно повернутися додому. (*Дзвонить*). Галло! Галло!

Бір (*раптом спокійно*): Що буде, те й буде.

Ліцці: І мені однаково. Я щаслива. Ти ніколи і в думці не мав – а ось тепер...

Бір: Ти не знаєш, Ліцці.

Ліцці: Я знаю, я все знаю.

О'Нель: Усі однією дорогою. Чарлі, освітіть усю кімнату і подавайте пити.

Гігінс: Браво. Браво. Хай живе електрика. (*Чарлі вмикає всюди електрику. Яскраве світло*).

Страттон (*біля телефону*): Галло! Галло! Чому не відповідають? Невже телефон не працює? (*Шалено дзвонить*).

Фразер (*підійшов до дверей*): Та припиніть дзвонити. Тихо. Слушайте. Може, стихає. (*Всі прислухаються*).

Завіса

ДІЯ 2

Бар яскраво освітлений. Сцена залишається хвилини три порожньою. З кімнати ліворуч чути гамірну розмову, цокання склянок і голоси. Час від часу долинає шум хвилі, що б'є в двері.

Чарлі, Фразер, Бір

Чарлі (*відчиняє двері, входить. Зачиняє за собою двері, проходить через залу і спускається до льоху*).

Фразер (*поспішно входить, гукає*): Чарлі, Чарлі!

Чарлі (*зі сходів, що ведуть до льоху*): Що вам треба?

Фразер (*підходить до сходів і нахилиється*): Багато там води? Чи можна мені зійти вниз?

Чарлі (*з льоху*): Ні. Чекайте нагорі. Не спускайтесь. Тут повно води. Я зараз йду нагору. (*Виходить, у руках тримає дві пляшки шампанського*). Жах... Вода підіймається й підіймається. Вже залила чотири нижні полиці. Я не втонув лише тому, що стрибав по бочках. Даремно я не захопив з собою декілька бляшанок з консервами.

Фразер: Не розумію, як у такому становищі можна думати про пиття та їжу. А ви цілий ранок тільки те й робите, що їсте. Це той О'Нель вас усіх збиває з пантелику.

Чарлі: Але це необхідно... щоб відганяти похмурі думки. І коли настигне гірше... то ліпше вже бути смертельно п'яним...

Фразер: Нема чого накликувати біду. Адже, до дідька, ще не пропала надія врятуватися! Чуєте, Чарлі? Скажіть, не пропала ж?

Чарлі: Звідки я знаю? Ось уже вісім годин не можна добитися будь-якої відповіді по телефону. Телеграф теж замовк. Звідки ж дізнатися, що там робиться. Принаймні, у нас ще є досить провізії: банки з омарами, сир, шинка, два ростбїфи, маслини, овочі. І, нарешті, сосиски і цілий кабан висить у льоху.

Фразер: А де Бір?

Чарлі: Він щось пише в маленькій кімнаті.

Фразер: Пише? Як він може писати?

Чарлі: А як ви, містере Фразер? Невже не вип'єте з нами по склянці? Знаєте, як каже

О'Нель...

Фразер: Не хочу чути про вигадки О'Неля, які він сп'яна торочить. Ви, дякуючи йому, скоро всі втратите розум.

Чарлі (сміється): Ха-ха-ха! Тим ліпше. (Підходить до дверей, що ведуть до маленької кімнати, прочинив їх.) Містере Бір, послухайте! Містер О'Нель просить вас прийти і випити з усіма бокал шампанського.

Бір (з кімнати): Добре. Зараз. (Чарлі зачиняє двері і входить до кімнати ліворуч, звідки – коли відчиняються двері – чути голос О'Неля: “Ми всі друзі – разом крокуємо довгою дорогою. Так, ми тримаємося за руки. Всі дріб'язкові плітки – мусимо забути, все, що було, перетворилося в ніщо”. Двері зачинилися).

Фразер

Фразер (ходить з кута в кут): О Боже мій, що за люди... Негідники. (Різко зупиняється). А втім, ми, мабуть, всі негідники, всі, хтось більшою, хтось меншою мірою. (Телефонує). Галло! Галло! (Знову дзвонить). Галло! Галло! Мовчанка. А гудок, одначе, є. Навіть на лінії чути якийсь шум. (Підходить до вхідних дверей, прислухається).

Фразер, Бір

Бір (виходить з маленької кімнати): Не відповідає?

Фразер: Ні.

Бір: Нічого не вдієш. Я більше вже й не буду телефонувати.

Фразер (тривожно): Ні, спробуйте ще раз, містере Бір.

Бір: Ми вже всі, кожен по черзі, намагалися, принаймні разів двадцять...

Фразер: Так, правда! Але, можливо, вам таки пощастить. Ви ж щасливіший за інших.

Бір: Ні, містере Фразер, ні! Ви помиляєтесь, ви останнім часом весь час помилялись щодо мого талану. Я маю енергію, навіть, коли хочете, зухвальство, але щастя... Ні, його взагалі не існує...

Фразер: Ви так думаєте? А я переконаний, що вся справа лише в щасті. Є люди, які в сорочці народжуються, яким усе всміхається, завжди таланить... Вони й досягають успіху, багатства.

Бір: Справді. Інколи так здається. Але бозна, чи дійсно це такі щастя і якою ціною доведеться розплачуватись за примарний успіх.

Фразер: Дивно мені чути такі слова від вас. Ви завжди такі самовпевнені.

Бір: Ви так вважаєте? Однак, не варто заздрити моєму щастю, вірте мені, не варто... (Змінивши тон). Ходімо пити з О'Нелем шампанське і слухати його мудрих речей. (Дивиться на годинник). Уже дев'ята година. У цей час я повинен був сидіти в авто і мчати зі швидкістю шістдесят миль на годину.

Фразер: Тобто як? Ви ж, здається, казали, що на сьогоднішній вечір призначено ваше весілля.

Бір: Ні... це не зовсім так... Послухайте, дорогий Фразере. Ось ви мене ненавидите.

Фразер: Ненавиджу? Це дуже різко сказано!

Бір: Ну, не можете терпіти. Але я сподіваюся, ви не думаєте, що мої незначні успіхи на біржі мені дістаються легко..., що я спочиваю на лаврах. Ви ж знаєте, що я почав справу без гроша, без спільника, без підтримки. Та й моє багатство фіктивне. Все, що я маю, існує лише на папері. Ви, як досвідчений біржовик, розумієте, що моє становище таке, як того чоловіка, який ходить краєм безодні без провідника. Один непевний крок – і я полечу сторчма в безодню.

Фразер (здивований): Але... але... маючи такого тестя, як Свіфт...

Бір (спокійно): Ви помиляєтесь. Навпаки. Звичайно, в цей час він міг би допомогти мені, але...

Фразер: А що ж таке?

Бір: Ми з вами, напевно, більше вже не побачимо ані денного світла, ані біржі, ні хліба, ні тестя, ані тещі. Тому можу вам сказати всю правду, без жодного страху. Справа в тому, що старий Свіфт ніколи не давав своєї згоди на одруження доньки зі мною. Ніколи! Ось чому я мусив тікати з нею в інший штат і там вінчатися. Але ще невідомо, чи дала б мені ця комбінація єдину річ, якої я добиваюся – грошей.

Фразер: І ви це розповідаєте мені?

Бір (*сміється*): Ну так. Гадаю, тепер ми можемо забути наші колишні дріб'язкові сварки й таке інше.

Фразер (*вагаючись*): Так... Гм... Я цілком поділяю... як досвідчений діловик... гм. А втім, я ніколи не обурювався вами, тобто особисто вами. Мене лише бісив той новий спосіб ведення справ, який мене врешті зруйнував. Ось що я ненавидів... Так, тепер ось ви втратили кохану дівчину.

Бір (*різко*): Кохану? Я її люблю не більше, аніж свій робочий одяг.

Фразер: Гм. Тепер я починаю розуміти ваші слова про те, що, властиво, щастя не існує.

Бір: Мушу бути відвертим. Тепер все скінчено.

Фразер (*неспокійно*): Не кажіть такого. Ліпше ходімо до нашого товариства.

Ті ж і О'Нель.

О'Нель (*виходить з великої кімнати. Двері залишає відчиненими. В руках тримає склянку*). Дивіться. Двоє смертельних ворогів, або Саул і Давид в Авессаломській долині.

Фразер: Смертельні вороги! Бір і я ніколи не були ворогами. Хоча в справах ми, звичайно, належали до протилежних таборів. Гм.

О'Нель: Он як! Ну так. Перед лицем невідомости люди змінюються, стають подібними до трави на горбочку, яку косить невмолимий серп женця. За ваше здоров'я, мій дорогий Фразере. Отже, ми тепер навіть любі друзі, чи не так?

Фразер: Так... Так... Так... Хоч раз у житті ви говорите серйозно. Може, знайшли якісь добрі ідеї в пляшках шампанського.

Бір: Шампанське корисне, містере Фразер. Треба сказати, щоб ще принесли. (*Дзвонить*). Чарлі!

Страттон (*сидить на стільці біля відчинених дверей*). Що бажаєте, містере Бір?

Бір: Ще шампанського, Страттоне. Дві пляшки на мій рахунок. Це буде замість моєї весільної подорожі.

Фразер, Бір, О'Нель, Страттон.

Страттон (*входить до кімнати вже майже п'яний*): Ні, вибачайте. В барі Страттона вже не замовляють за гроші. Я, Страттон, частую своїх гостей. О Боже мій, страшно подумати, що скоро мій бар... мій бар буде затоплений.

О'Нель: Браво, Страттоне! Той, хто кається і припадає до джерела істинної віри – не буде відкинений. Чуєте, джентльмени? Цей шинкар хоче врятувати від води свій алкоголь, тому він вливає його безвідплатно в шлунки своїх клієнтів. Роблячи це, він залишається вірним своїй природі і своїм звичкам.

Фразер: Ви всі п'яні. (*Телефонний дзвінок*).

Страттон (*зіскакує*): О Боже мій! Нарешті я отримаю звістку. (*Підбігає до телефону*).

Фразер (*встиг підбігти раніше від нього*): Чекайте. Треба, щоб хтось один говорив. Чекайте. Галло. Так. Що буде хутко? Я не чую. Що ви кажете? Такий шелест. Чуєте мене?

Страттон: Дайте мені поговорити.

(Разом)

О'Нель: Зателефонуйте знову. Говоріть голосніше.

Бір: Запитайте, що там робиться.

Фразер (робить знак): Ш-ш-ш. (У телефон): Галло. Галло. (Дзвонить). Галло! Галло! Дайте мені 386-88, чуєте? – Не відповідає.

Страттон: Це мій телефон. Дайте мені апарат. У мене дружина і діти! Це важливіше, ніж біржа. (Бере телефон). Галло! Галло! Дайте мені 114-12... Чуєте мене? Ні. Я нічого не чую!..

О'Нель: Ви все робите не до ладу. Дайте, хай спробує містер Бір... Я відмовляюсь... Хоч я сьогодні вперше і востаннє пропустив судовий термін.

Бір (бере трубку і одразу ж кладе її на місце): Не варто...

Фразер: Все ж таки спробуйте. (Бір дзвонить, відповіді нема). Що це означає?

Бір (сміється): Ха-ха-ха! Все скінчено. Ви бачите, телефон не відповідає. Все скінчено.

О'Нель: Ні. Зачекайте. Адже він дзвонить, ну так, а коли не відповідають, то справді скінчено: вода залила телефонну станцію. Я завжди казав, що вона розміщена в низині. На одному рівні з рікою. (Всі мовчки переглядаються).

Бір (перериває мовчанку): Ну що ж. Ми це передчували. А як щодо шампанського, Страттоне?

Страттон (ридає): Ах, містере Бір, не питаєте мене. Я ніколи нічого не п'ю. Але це не те... Коли я подумаю про рідних дітей! О! О!

Фразер (різко): Нічого. Тепер і я хочу випити. Дайте мені чого хочете...

Страттон (як і раніш): Ми як у могилі. Поховані заживо. Що буде з моїми! Адже ж я трудився лише для них. Моя дружина, мої діти!

Фразер: Досить, Страттоне! Не втрачайте надії. Ходімо. Ми поговоримо з інженером... як його?

О'Нель (про себе): Що це з Фразером? Цілком змінилася людина.

Страттон (плачучи): Я... я шинкар. Мій батько теж був шинкарем. Але мій син мав бути лікарем. Я лише цю надію плекав у серці. І моя дочка теж вчилася в університеті.

Фразер (виводить Страттона): Добре, добре. Побачимо. (Ідуть до кімнати ліворуч).

О'Нель і Бір

О'Нель (звичайним тоном): Що скажете на це, Біре! Яка цікава тварина – людина. Фразер зараз був майже терпимою особою.

Бір: Він ніколи не здавався мені нестерпним. Він просто людина, розлючена втратою свого добробуту, прогорілий біржовик.

О'Нель: Звичайно, звичайно. Але його мерзенний промисел там... унизу, в тих глухих не-трищах... Біля порту?

Бір: Я про це нічого не знаю і не бажаю знати. Ну, а твій благородний промисел? Що ти про це скажеш?

О'Нель: Маєш слухність, Біре. Звичайно, твоя правда. Однак дивно, що нам потрібна близькість смерті, аби стати трохи поблажливішими один до одного.

Бір: Так, близькість смерті або велика невдача у житті. (Мовчанка).

О'Нель: Скажи, Біре, як гадаєш, я божевільний?

Бір: Ні. Я думаю, що ви невдалий геній.

О'Нель: Так. Непогано сказано. Бачиш. Я невдаха. А де шукати причину? Віскі? Ні. Жінки? Ні. Ремесло, успіх, гроші? Ні, ні, ні. Нема жодного пояснення. Я невдаха. Я – пропаша людина. Не в тому річ, що я інколи плету дурниці... Я можу вам розповідати Бог знає які нісенітниці, і водночас планувати в умі цілу низку визначних логічних висновків. Усе моє життя таке. Я можу

взятися за будь-яку справу і виграти її, а все ж таки я невдаха... Пропаша людина.

Бір: Так, в цю хвилину мені здається, що всі ми тут купка пропаших людей, і всі на своїх належних місцях.

О'Нель: Коли йдеться про мене, то я маю дещо...

Бір: Відверто кажучи, всі мають дещо...

О'Нель (глухо): Одного разу... одного разу був засуджений безневинний. Це був початок моєї кар'єри... і кінець.

Бір (повторює з певністю): Коли говорити відверто, то всі мають дещо...

О'Нель (сміється): Як я вже сказав. Однією стежкою... хоч ми надзвичайно різні взірці людського роду.

Бір (ходить туди й назад): Коли б можна було не думати...

О'Нель (теж ходячи): Так. Коли б можна було відгвинтити диск фонограми. А найгірше, як він починає крутитись у протилежний бік. Ось через що я п'ю. *(Мовчанка)*.

Бір (несподівано): Слухайте, я хочу піти і сказати декілька дружніх слів Фразеру. *(Телеграф стукає. Бір стрепенувся)*. Що таке? *(Підбігає до апарата, реєстра за ним. Бір читає на стрічці)*. Що це означає? Ма... ма... У... У... безліч крапок. Два... чотири... знов У... У... У... Ні! Тут нема жодного зв'язку. Телеграф зіпсований. Ось тепер все скінчено. *(Телеграф зупиняється)*.

О'Нель: Ви розумієте, що це означає?

Бір: Звичайно. Повінь.

О'Нель: Так. Вода залила телеграф. Він стоїть лише на одну вулицю вище, ніж телефонна станція. Спочатку затопило телефон, який через це перестав функціонувати. Тепер черга телеграфа. Швидко заливає, чорти б його взяли.

Бір: Та так же воно й мусить статися. Тепер ми цілковито відрізані від світу. Але...

О'Нель: Що?

Бір: Я думаю...

О'Нель: Що ви думаєте?

Бір: Я думаю, що не треба про це розповідати іншим. Тим, хто в тій кімнаті. Ваші передбачення, напевно, правильні. Але досить, що ми двоє про них знаємо. Ми все ж таки найміцніші. Фразера... Страттона... Ліцці... Мені їх страх як жаль.

О'Нель: Дорогий Біре. Ви добре придумали.

Бір: Так. Ви розумієте мене?

О'Нель: Розумію. До речі, про Ліцці... Оце так зустріч.

Бір (знов ходить): Так, так. Бідолашна. Як вона жорстоко осуджує мене. Вона думає, що я насолоджуюся життям... Що ви там робили?

О'Нель: Я, як завжди, виголошував промови, щоб примусити слухати і пити. Тоді перестаєш думати.

Бір: Так, це правда. Але...

О'Нель: Вірте мені. Все-таки добре, що ми потрапили до бару.

Бір: Так, можливо.

О'Нель, Бір, Чарлі (виходить з кімнати ліворуч)

Бір: Ось і Чарлі. Ну що, алкоголь вас хоч трохи розважив?

Чарлі (напідпитку): Гм! Не дуже! Не дуже, містере Бір. Я... я... можу витримати набагато більше.

О'Нель: Ваші вимагають ще напоїв?

Чарлі (йде до льоху): Тепер уже господар всіх частує. Старий плаче, сміється. Актор читав

дуже добрі вірші з однієї п'єси. Ліцці теж плакала. А господар просив у всіх нас вибачення за все, що він думав, робив і... говорив... Тепер містер Фразер вимагає, щоб усі пили шампанське. Він вважає, що ми повинні всім вибачати. Точнісінько як у церкві. Так, так, містере О'Нель, не смійтесь, лише поміркуйте, господар сказав, що шампанське – його, і ми повинні все випити. Що, звичайно, ніхто не повинен за нього платити, ну і таке інше. Емігрант оповідав про якийсь винахід. Виявляється, що він не має грошей і тому не міг проводити досліди. Тоді містер Фразер сказав йому, що напевно ви, містере Бір, забажаєте допомогти йому, і ви теж, містере О'Нель. Звичайно, коли це можливо. І якщо ще... зрозуміло, не пізно.

Бір: Звичайно. Звичайно.

О'Нель: Принаймні, не надто рано надійшла пропозиція. *(Чарлі спускається до льоху).*

Бір: Не надто, це правда. Але в цю хвилину я не знаю, на що б я тільки був здатний...

О'Нель *(вагаючись):* Чекайте, Біре. Ви могли б зробити дещо зовсім звичайне...

Бір: А що саме?

О'Нель: Поговорити з Ліцці.

Бір: Якщо вона цього бажає.

О'Нель: Зрозуміло, що бажає. Ви благородно вчините, якщо осяєте останнім сонячним променем цю жалібну квітку.

Бір: Я це зроблю. Хай буде хоч єдиний добрий вчинок у моєму жалюгідному житті.

О'Нель: Ну й чудово. Я піду з Чарлі до тієї кімнати і притримаю всіх біля себе до того часу, поки... Як ви гадаєте, катастрофа ще не скоро настигне нас? Після затоплення телеграфу скільки треба чекати? Запитаємо, що діється в льоху.

Чарлі *(підіймається з льоху, весь до колін мокрий. У руках п'ять пляшок шампанського):* Жах! Вода піднялася до шостої полиці! Я плазував по виступах. Мабуть, одне вікно з льоху на вулицю розбилось... бо інакше я не можу собі пояснити...

Бір *(поспішно):* Чарлі... Слухайте... Не розповідайте про це іншим... Чуєте...

Чарлі *(радісно):* Я скажу... що вода... що рівень знизився... Сказати?

Бір: Цього теж не треба казати. Не кажіть нічого або скажіть, що вода майже на тій самій висоті, що й раніше...

Чарлі: Слухаю. *(Зачиняє двері до льоху).*

О'Нель: Добре! Я піду до них, якщо Страттон усіх частує. Містер Бір прийде опісля. Ходімо, Чарлі. *(Виходять).*

*У той момент, коли відчиняються двері кімнати,
куди заходять О'Нель і Чарлі, чутно голоси й вигуки.*

Бір *(один):* Як довго це буде тривати? *(Сідає. Згодом хутко підводиться і нервово ходить туди й назад. Зупиняється біля телеграфу, тягне стрічку, котра обривається). Усе це дурниці... (Підходить до телефона, крутить двічі ручку. Дзвінок не відповідає). Дурниці, дурниці. (Підходить до входних дверей, слухає. Чутно бурю, плескіт води. Він проводить рукою по чолі, сідає біля столу праворуч і сидить непорушно).*

Бір, Ліцці

Ліцці входить з кімнати ліворуч. Перш ніж вона зовсім причинить двері, чутно голоси, цокання склянок, звук відкоркованої пляшки. Обличчя Ліцці червоне, видно, що вона пила і плакала. Зупиняється біля дверей. Мовчанка.

Бір *(повертає голову):* Ліцці!

Ліцці: Що?

Бір: Підійди ближче!

Ліцці: Що тобі потрібно?

Бір (*робить декілька кроків*): Не стій, мов укопана. Підійди до мене, Ліцці. Мені треба щось сказати тобі, Ліцці. Підійди!

Ліцці (*не рухаючись*): Що ти можеш мені сказати? Я й так усе знаю.

Бір: Присядь і послухай мене хвилину. Не так... Чекай... Дозволь мені щось сказати тобі. Але не перепиняй мене. Ти згодна?

Ліцці (*сіла*): Що? (*Сміється*)

Бір (*сідає*): Слухай, Ліцці... Я...

Ліцці (*хутко підводиться*): Ні, не буду я тебе слухати. Ти не можеш мені сказати нічого нового...

Бір (*підводиться*): Так, так. Але ти мусиш мене вислухати. Ти мусиш мене зрозуміти... (*притримує її*). Бо нам, можливо, залишається вже небагато часу...

Ліцці (*з жахом*): Що ти сказав? (*Змінюючи тон*) Небагато часу... Так ось через що ти... Ні... не думай про це...

Бір (*притягує її до себе*): Так, Ліцці, люба, хороша Ліцці! Вислухай мене. Сідай ось тут. Сюди, от добре. (*Вони сідають. Ліцці слухає. Буря дужчає. Бір теж прислухається*).

Бір: Так. Не думай і ти про це... Забудь про бурю.

Ліцці: Гадаєш, все можна забути, мов сон. Так... Якщо є що-небудь ліпшого, про що можна думати.

Бір: Або гіршого, Ліцці. Вислухай мене: два роки тому, коли ми так часто зустрічалися, я був лише маленьким банківським службовцем, одержував щосуботи свою скромну платню і розтрачував її в неділю. Єдиним заняттям у моєму житті тоді було – старанно нанизувати цифри на роботі, а потім проводити вечори з тобою, з товаришами і з іншими дівчатами зі Стренду в барі Страттона.

Ліцці: Там, у невеличкому окремому кабінеті.

Бір: Так, у невеличкому кабінеті. Тоді я був вільним і міг говорити, що спаде на думку, кожній з вас: Мімі, Корі, Дейзі або Розі... Тоді...

Ліцці: Однак ти залицявся до мене більше, ніж до інших?

Бір: Ну так. Ти мені подобалася більше, ніж інші. Але головним тоді було для мене – якнайвеселіше проводити час.

Ліцці (*тихо*): Ти часто казав, що одружишся зі мною. Пам'ятаєш?

Бір: Ти однаково не вірила. Моїх заробітків інколи не вистачало на те, щоб заплатити за вино, випити протягом однієї ночі. Але ти мені подобалася, Ліцці, і я тобі теж. Ми були молоді, безтурботні і радісні. А ти була найвродливішою дівчиною, яку я будь-коли знав.

Ліцці: Ти мене не так любив, як я тебе. Адже ти не знаєш, та я й сама цього не знала до того, як ти несподівано зник... О, та ніч!

Бір: А тієї ночі... Коли б ти...

Ліцці: Ні, я, звичайно, не думала, що ти одружишся зі мною. Не в цьому твоя провина. Жахливо те, що всі ваші слова в таких випадках – брехня, а ми їм ймемо віри. Хоча частинка того, що нам говорять, здається правдою. Починаєш сподіватися, відчуваєш себе такою безмірно щасливою. А потім враз кінець... порожнеча... Все стає бридким – нікому більше не віриш. Так роблять всі, і ти так зробив зі мною. Бездушні ви всі. Кам'яні. Ти думаєш, ми не знаємо, що існує ліпша любов аніж та, яку нам пропонують? Але нас гнобить самотність, і ми раді хоч якомусь почуттю... аби лише не самотність. От ми і віримо, коли нас запевняють, що кохають. Ми не вимагаємо від вас шлюбу, сім'ї, дітей. Ми не відбираємо вашої свободи... Тільки жменьку сердечної прихильності – от і все, що ми благаємо. А цього ніхто не розуміє. Ви думаєте лише про втіху, про мить, і не розумієте, що ми прагнемо іншого. Та, врешті-решт, ми вдовольняємося чим завгодно, аби не відчувати своєї самотності.

Бір: Ах, Ліцці! Ти...

Ліцці: Мовчи, дай мені доказати. Ти пішов, не сказавши ані слова. Навіть не попрощався. Со-

баку так не викидають, як ти мене. За що? Це справедливо, по-твоєму? Хіба ти не розумієш, як це боляче? Якби ти знав, як я тоді страждала. Спочатку я захворіла від хвилювання. Адже я нічого не знала... Потім... Нема тобі виправдання. Так не чинять навіть з останньою твариною.

Бір (*лагідно*): Заспокойся, Ліцці. Вислухай тепер, що я... в той час, коли...

Ліцці (*підводиться*): Ні, ні. Я не хочу нічого чути. Тепер мені однаково. Але зараз ти мушиш вислухати тут усе від мене і бути мені вдячним. Це, можливо, тебе трохи змінить у майбутньому. (*Сильний гуркіт грому*).

Бір: Майбутнє... Тут... (*мовчанка*). Ти тільки-но сказала, що не знала, чи любила мене.

Ліцці (*тупнула ногою*): Неправда, Біллі. Я сказала, що до того, як я тебе втратила, я не знала, як я тебе любила. Так, мабуть, буває зі всіма нами. Ти сам, можливо, коли-небудь теж узнаєш. Не тільки першого – жорстоко говорити про це сьогодні, Біллі – ми ніколи не забуваємо. Кажуть завжди про першого, але це неправда. Пам'ятаєш все життя того, через кого найбільше довелося страждати. Яке безглуздя – кохати... О, коли б я... (*Плаче*).

Бір: Не плач, Ліцці, не плач. Сідай сюди. (*Він примушує її сісти*). От ти мені сказала все, що у тебе на серці лежало. І ти маєш слухність. Але вислухай і мене... (*сідає*). Того вечора, або вірніше, того дня, коли я пішов, щоб більше не повернутися до тебе, того дня моє життя несподівано взяло зовсім інший напрямок, про який я ніколи і не мріяв. Я жив доти, як і всі молоді люди мого коліна: пиячив і веселився з вами, легковажно дивився на майбутнє, так, як і всі інші. Але раптом, випадково, того дня я зрозумів, що можу стати багатим, дуже багатим. Як? Довго пояснювати, та ти й не зрозуміла б. Але це було так. І все, що раніше було моїм життям, враз перестало для мене існувати. Одна думка заволоділа мною: заробити грошей. Холоднокровність, енергія, сміливість, комерційний геній – усі ці сили, що раніш спали в мені – негайно були покликані до дії. В єдину мить для мене зникли всі втіхи. Залишилось одне себелюбство. І ти сама кажеш, що ти тільки тоді зрозуміла, як ти мене кохаєш. Люба Ліцці! Як же я міг думати, що наш зв'язок був чимось поважнішим, ніж це буває звичайно. (*Ліцці зробила різкий жест*). Ні, ні, зачекай. І все ж таки, я тобі скажу, що незабаром я почав пригадувати ті часи, коли ми були разом. І я пригадував, який я тоді був вільний і безтурботний. А опісля і до сьогодні – боротьба на життя чи на смерть. Ось через що я заручився з нещасною дівчиною, з якою ти мене зустріла в парку, коли ми їхали верхи. Заручився ради її великого посагу. Я до неї не відчував і половини тієї симпатії, яку я колись виявляв до моєї маленької Ліцці – хористки зі Стренда. Ось що я тобі хотів сказати. Ти повинна це знати тепер, коли каверзна доля забажала нас тут з'єднати в очікуванні смерті.

Ліцці (*зіскакує*): Що?

Бір (*підводиться*): Заспокойся, Ліцці, якщо хочеш знати, я знову службовець, і ми знову в барі Страттона. Скоро, мабуть, кінець. Але знаєш, можливо, так воно ліпше. Я буду майже радий кінцеві.

Ліцці (*обіймає за шию Біра*): Ні, ні, Біллі. Невже все скінчено? О Боже, як я могла тепер говорити про такі речі! Вислухай мене, любий. Я не могла тобі нічого дати і нічим допомогти... Так, Біллі, я кохала тебе, ти був для мене всім. І тепер так само тебе кохаю. Ти можеш мені пробачити все, що я тобі наговорила? Я кохаю тебе. Коли б ти знав, як я тебе кохаю. Повір мені, хай би що я робила, хай би як страждала від часу нашої розлуки, а для тебе я залишилась такою, як була колись. Я завжди для тебе та ж Ліцці. І ти завжди для мене єдиний, той, якого я любила. (*Ридає*).

Бір (*розчулено*): Люба Ліцці! Ти говорила про самотність... я був ще самотнішим. (*Ліцці палко цілує його*). Я ніколи... Дозволь мені пояснити тобі, Ліцці.

Ліцці: Ти не повинен нічого пояснювати. Я знаю... я знаю... Але ти повинен зрозуміти, чому сьогодні я тебе так вороже зустріла.

Бір: Я розумію.

Ліцці: Ні, почекай! Я ж тобі казала – нам завжди потрібен хтось, про кого б ми думали, за кого б турбувалися. Хто-небудь. Один, хто б освітив, прикрасив наше страшне життя... в цьому бруді. Ти, Біллі, ти був для мене тим світлом. І ти пішов від мене так... так байдужо, ніби я пляшка чи склянка, яку ти спорожнив тут, у барі...

Бір: Ліцці... Ліцці!

Ліцці: Так, так. Вибач мені. Я не хотіла такого сказати... Але ти розумієш...

Бір: Так. Розумію.

Ліцці: Уяви собі – коли випадково мені щастило зустріти десь чоловіка, схожого на тебе – очима, чи хоч навіть кольором волосся – я неодмінно прагнула поговорити з ним чи бодай подивитися на нього. Але коли він приходив зі мною до моєї кімнати, ти розумієш... я не могла цього знести. Я прохала його негайно піти.

Бір: Не говори мені про це, Ліцці. Чим я можу тобі відповісти? Я тепер бажаю лише одного – щоб тобі було тепліше на душі і щоб ти не боялася... Уяви, що ми повернулися до минулих часів. Я – Біллі з Люртенса, а ти – Ліцці зі Стренда... Сьогодні – звичайна субота. Решта ще не прийшли. Адже ніяких інших думок тоді у нас і не було. Так, Ліцці...

Ліцці: Не було...

Бір: Ми ні про що не думали. *(Мовчанка. Ліцці починає тихо плакати)*. Що тобі ще сказати? Не плач. Я хочу, щоб тобі зараз було добре!

Ліцці: Не говори нічого. Так... Так колись було. Я боюся... Але ж я завжди боялася... Я боялася залишатися сама. А тепер ти тут. Так. Забудьмо про все. Ми тепер разом і між нами мовбито завжди панували любов і згода. Чи не так? *(Вона починає тремтіти)*. Ах, Біллі, говори... Скажи скоріше що-небудь.

Бір: Ліцці, моя люба!

Ліцці *(із зусиллям)*: Так, так. Я знаю, що вже нічого не вдієш, уже все скінчено. Але все ж таки... все ж таки. Ах, коли б ти знав, як часто мене охоплює страх... Ось через що я завжди хочу бути веселою і сміятися. Я ніколи не мала людини, з якою б могла поговорити. Вибач мені... Скажи, що ти мені вибачаєш.

Бір *(підводиться)*: Ліцці. Я більше не можу. Ти теж дізнаєшся, якщо це тебе може трохи розрадити, як я впродовж довгих і довгих ночей обмірковував одне і те ж, як я... Слухай же...

Ліцці: Ні. Нічого не хочу слухати. *(Затискає йому уста рукою)*. Не треба, Біллі. *(Завиває буря)*. Ми нічого не знаємо, чи не так? І я ні про що не хвилююсь. Йди, йди сюди! Не відходь від мене, тоді я не будуоятися. Обійми мене. Я більше не хочу ні про що думати, ні про що. І ти також ні про що не будеш думати. Тобі буде досить знати, як тебе Ліцці кохає. *(Мовчанка. Бір і Ліцці в обіймах)*.

Бір *(звільняється)*: Ах, як довго це може тривати?

Ліцці: Не думай про це... Буря повернула мені коханого. Тепер ми знову разом. Я не хочу бачити інших. Йдемо, любий, йдемо в нашу маленьку кімнату. Ти і я. Йдемо, бо вони вже підходять.

Бір *(поспішно)*: Так, так. Йди. Я зараз прийду.

О'Нель, Ліцці, Бір

О'Нель *(відчиняє двері, з'являється на порозі. Як тільки примітив Біра і Ліцці – повертається до дверей і загороджує вихід)*: Слухайте, друзі мої! Вишикуйтесь! Ми ввійдемо, тримаючись порядку, як гладіятори, коли вони виходили на арену вітати цезаря.

Ліцці: Скажи, що ти мене кохаєш, скажи, що ти хоч трохи мене кохаєш.

Бір: Ні, Ліцці. Я тебе понад усе кохаю. Понад усе.

Ліцці: Приходь же скоріше! *(Виходить в маленький окремий кабінет)*.

Бір, О'Нель, Страттон, Чарлі, Нордлінг, Гітінс

Бір *(зачиняє за Ліцці двері)*: Що це таке? Гладіятори... Цезар. Який святковий вигляд...

О'Нель: Святковий вигляд, що відповідає обставинам. *(О'Нель входить спиною до глядачів, дирижує обома руками, ніби керує оркестром. Наспівує мотив негритянської пісні. За ним рука*

руку входять Фразер і Нордлінг, Гітінс. Страттон і Чарлі йдуть позаду кортежу. Усі під чаркою. Всі підспівують О'Нелю).

О'Нель (*обходячи колону*): Ось шлях... Інший шлях, який веде від брехні і життя до істини й смерти. Любі товариші, попутники мої на великому шляху до вічності...

Бір: Годі...

О'Нель (*зупиняється*): Так, можливо...

Фразер (*Нордлінгу*): У чому суть того винаходу, про який ви мені щойно говорили? Ось містер Бір тут, він вам допоможе...

Нордлінг: Винахід. Ах так! Та це дрібниці.

Бір (*підбадьорливо*): Хто це може знати? Розкажіть!

О'Нель: Поясніть, що це за винахід.

Фразер: Кажіть цим джентльменам. Не забувайте, О'Нель – адвокат, один з наших найкращих адвокатів. Він може багато зробити.

Нордлінг: Так, а чи вийдемо ми коли-небудь звідси?

Фразер (*поспшино*): Не можна нічого знати. Правда, Біре?

Бір: Звичайно. Сподіваємось, що все скінчиться добре.

О'Нель: Звичайно. Можна сподіватися. Хоча... ніхто нічого не знає.

Фразер: Бачите...

Нордлінг: Так. Подумайте, коли б там, удома, в Швеції та знали!

Страттон (*слухає*): Так, вдома, так.

О'Нель: Але ж ми прийшли сюди пити і веселитись. Ану, Чарлі.

Чарлі: Зараз, зараз. (*Біжить за прилавок*).

О'Нель: Хутко замовляйте. Потяг відходить через шість хвилин. (*До Біра*): Що робить маллятко? Бідне дівча!

Бір (*зітхає*): Так, О'Нель. Вийшло не зовсім так, як я гадав. Вона втішає мене, а не я її. Як це приємно і в той же час сумно.

О'Нель: Де вона? (*Бір кивнув головою в бік маленької кімнати*). Але ми не можемо допустити, щоб вони хоч на хвилину отямлися. Не можна, щоб страх і відчай оволоділи ними. Бідні люди. Будемо їх розважати. (*Б'є в долоні*). Ей ви, Гітінсе! Який мотив цього негритянського маршу?

Гітінс: А де банджо?

Страттон: Банджо? Он там.

Чарлі (*дістає інструмент*): Ось.

Нордлінг: Так. Винахід...

Бір: Так. А в чому його суть?

Фразер: Так, так. Ах, як я стомився. (*Сідає праворуч Страттона. Гітінс бере банджо і сідає на канапу біля колони*).

О'Нель: Ну? В чім суть винаходу?

Нордлінг: Бачте... Я давно думав про те, щоб винайти далекоглядну трубу.

Гітінс: Бінокль?

Нордлінг: Ні, далекоглядну трубу, щоб можна було вивчати зірки.

Бір: Що?

Фразер: Вивчати зірки? Але вже існують далекоглядні труби.

О'Нель: Телескопи.

Нордлінг: Ні, це якраз не те. Ось що я думав... (*Робить жест*). Коли взяти найбільший телескоп на світі і дивитися крізь нього на Місяць чи на Марс, то ми приближуємося до них на деяку віддаль. І все, що видно крізь цей телескоп, має відбиватися в дзеркалі. Коли ж дивитися на від-

биток через другу таку ж велику трубу, то Місяць і Марс будуть уже вдвічі ближчими до нас. Цей другий краєвид відбивається на другому дзеркалі, – зрозуміло, за допомогою відповідних приладів – і на нього дивляться ще крізь одну трубу... і так ще раз... ще...

Врешті-решт, планета буде цілком близьенько від нас. (*Врочисто*). І тут можна побачити все: людей, природу, і буде видно, які вони на вигляд... Ха-ха. (*Сміється*). Розумієте, що я хочу сказати. З найбільшим у світі телескопом і дзеркалом.

О'Нель: Так, так. Оце ідея.

Бір: Але коли б це було можливим, то досі б уже було зроблене...

Фразер: Я не розумію.

Чарлі: А хіба на Марсі існують люди?

Страттон: Про що ви тут розмовляєте?

Гігінс: Чудово, знаменито... Я грав у "Подорожі на місяць" якогось Жуля Верна і там була декорація... з трубою, точнісінько як телескоп.

Нордлінг: Усе це не має нічого спільного...

О'Нель: А ви робили досліди?

Нордлінг: Так, тобто я дивився в дзеркало крізь лупу.

Бір (*сміється*): І?

Нордлінг (*серйозно*): Тоді нічого не видно. Робиться мрячно, мов в тумані. І звичайно, те саме було б, якщо дивитися на зірки, аби побачити в дзеркалі. Було б мрячно. (*Коротка мовчанка*).

О'Нель: Так, можливо. Не можна наблизитись до зірок, треба вдовольнитися думкою, що ми до них наближаємось. (*Змінює тон*). Однак ваша думка не така вже й безглузда... В бюро винаходів я добиваюся патентів на куди фантастичніші вигадки. Ну що там з банджо? (*Бір непомітно виходить в кімнату Ліцці*).

*Ті ж без Біра
Гігінс (налаштовує інструмент).*

О'Нель: Коктейль, Чарлі!

Страттон: Ні, зачекай. Піди до льоху, Чарлі, і принеси шампанського. Потім ми сядемо їсти. В льоху ми маємо різну провізію. Опісля зробимо пунш і будемо всі почувати себе рідними братами. Ви, О'Нель, виголосите промову. А потім, потім... Та... Що ж потім?

О'Нель: Потім ми влаштуємо дортуар і ляжемо спати.

Чарлі (*біля сходів*): Скільки пляшок?

Страттон: Скільки можеш взяти. А втім, почекай, я спущусь з тобою.

О'Нель: Ні, хвильку зачекайте. Ви, Чарлі, теж підійдіть сюди. Я хочу сказати промову. Гм. Навіщо вам спускатися? Тепер всі з'єднаємось.

Фразер: А Бір? Де він?

Гігінс: Справді, де він? А де наша чарівна дівчина?

О'Нель: Вони зараз прийдуть. Залиште їх. Вони напевно багато про що мають між собою переговорити.

Фразер: Ага? Так! Так! Не треба їх турбувати. Ну, О'Нель, що ви нам збираєтесь сказати?

О'Нель (*згуртовує всіх біля себе*): Ба! Є одна стара-стара ідея, котра часто приваблювала мене, а в цю хвилину особливо вабить. Сідайте всі, і ви, і ви... (*Фразер, Страттон, Чарлі, Гігінс і Нордлінг сідають. Гігінс з банджо в руках біля колони. Фразер біля нього. О'Нель стоїть*).

Фразер: Ось ми і на суді.

Страттон: Так, перед трибуналом.

О'Нель: Так, джентльмени. Справді, ми перед трибуналом. Але що мене в цьому випадку дивує (*прибирає позу адвоката*), це те, що я не можу розрізнити, хто тут суддя, хто звинувачений,

де свідки обвинувачення і де свідки захисту; хто присяжні і хто прокурор? До речі, я і в справжнім суді не розумів, що різнить лаву підсудних від лави суддів, з якого боку сидять ті, що судять, і ті, кого судять. Хіба життя не та сама велика дорога з розгалуженнями і проваллями, і лише вряди-годи тихими рівнинами? Хіба ми всі не йдемо однією і тією ж дорогою, дехто лише скоріше, дехто повільніше? Хіба ми всі не топчемо її? Хіба вона не приводить нас всіх до однієї і тої ж мети, і чи справді існує різниця між подорожніми? Ні. Але коли так, то чому ж не проходити цю дорогу разом, рука в руку, подаючи допомогу і служачи підпорою одне одному? Коли ми беззаперечно знаємо, що кінець мандрівки для всіх буде однаковим, то навіщо всі ці касти й етикети? Ми з'єднані сьогодні ввечері в маленькому шинку. Нас усіх оточує вода і небесний вогонь, і ми, стоячи перед кінцем нашої дороги, зразу зрозуміли, як необхідно нам з'єднати наші руки і серця. Але ті, що ще деякий час можуть продовжувати велику мандрівку, проходять її, напевно, так само відчужено, байдуже один до одного, з тим же егоїстичним відчуженням... Ось чому я кажу...

Фразер: Ні, О'Нель, не кажіть більше нічого. Ось, ось вам моя рука. *(Протягає руку до О'Неля)* І ви, і ти, Гігінсе, ось тобі моя друга рука. *(Протягає другу руку Гігінсу)*. Ми всі, як він сказав, подорожні з однієї дороги. І ми всі повинні б створити один ланцюг... Так, всі мандрівники вже давно повинні зрозуміти, що в житті ліпше йти рука в руку. Грайте, Гігінсе! *(Гігінс грає. О'Нель диригує обома руками. Всі співають)*.

О'Нель, Фразер, Страттон *(разом)*: Браво, браво, браво.

О'Нель: Ще раз. А потім ми зробимо коло навколо бару.

Страттон *(кричить)*: Так, і я вам дам шампанського! Чарлі, йди за шампанським!

Фразер: Так. І Бір буде з нами, і Ліцці. Всі вкупі. Ми всі будемо згуртовані. Ми створимо ланцюг.

О'Нель *(хоче зупинити Страттона)*: Зачекайте трохи! Зачекайте.

Страттон: Ні, ні, Чарлі, йди за шампанським.

О'Нель *(стукає по столу)*: Хвильку уваги. Слухайте! Спочатку ми всі обійдемо бар. І Чарлі також.

Фразер: Так, усі. Бір і Ліцці. Ми ланцюг, ми всі з'єднані, так повинно завжди бути. Рука в руку. *(Біжить до дверей кабінету, стукає)*. Послухайте, ви! Йдіть сюди! Ланцюг – треба бути всім укупі! Всі. *(Він відчиняє двері)*. Бір, дорогий друже, товаришу, подорожній з однієї дороги!..

Ті ж, Бір і Ліцці

Ліцці *(тримає за руку Біра)*: Що? Ми врятовані?

Фразер: Усі вкупі. Ланцюг. *(Цілує Біра)*.

Бір *(силкується заспокоїти його)*: Так. Ну так.

О'Нель *(підходить до них)*: Слухайте, Фразере. Ходімо. *(Кричить)*. Гігінсе, грайте!

Фразер *(цілує О'Неля)*: Ланцюг. Ти мій брат... мій товариш в дорозі. Ланцюг.

О'Нель: Так, так. *(Штовхає Фразера до інших. Звертається до Біра)*. Боюся, щоб Фразер не збожеволів. *(Гігінс починає грати. О'Нель диригує. Всі, окрім Біра і Ліцці, співають і обходять колону)*.

Бір: Присядь, Ліцці. Тут. Добре, що вони не занепадають духом.

Ліцці *(дивиться на нього)*: Я тепер теж нічого не боюся.

О'Нель: Ще раз.

Страттон: Але спершу шампанського, Чарлі! Якнайшвидше!

Чарлі *(йде до льоху)*: Слухаю.

О'Нель *(підбіг до Чарлі)*: Ні слова про воду.

Чарлі: Добре. Будьте певні. *(Сходить до льоху)*.

О'Нель: Ану, ще раз починайте, Гігінсе!

Гігінс *(сідає на стілець)*: Будь ласка. *(Перебирає струни)*.

О'Нель: Так. Усі до праці. І ви теж, Біре.

Бір: Так.

Лиці (*підводиться*): Так. Це розвеселить Фразера. (*Всі співають. Вже встигли зробити декілька кроків. Раптом гасне електрика і сцена залишається в абсолютній темряві. Спів і гра на банджо одразу припиняються. Лиці закричала. Хвильку після цього Чарлі кричить з льоху*).

Чарлі: Допоможіть! Дайте світло! Тут труп. Скоріше дайте свічку!

Всі: Що? Що таке? Засвітіть. Допоможіть.

О'Нель (*кричить найголосніше*): Мовчіть. Спокійно! Не рухайтесь з місця! В мене є сірники. (*Запалює*). Страттоне, у вас, мабуть, де-небудь валяються свічки, дідько його бери! Хутко, давайте їх сюди.

Страттон (*біжить за прилавок*): Ну так. Ось тут на полиці. Ось вони. (*Передає О'Нелю свічки*).

О'Нель (*запалює декілька свічок, дає їх Нордліну і Фразеру*): Усе, тепер ми все побачимо. (*Підходить до східців*). Чарлі! Що там таке?

Чарлі (*виходить, весь тремтить, блідий і мокрий*): Жах, о який жах! Щойно я спустився до льоху, як світло згасло. В льоху вмить запанувала цілковита темрява... і ось тоді, якраз в той мент, як я шукав опертя, моя рука намацала труп у воді... холодний. Я навпомацки відчув його лице, шию, брр. Засвітіть, ви побачите.

О'Нель (*зачиняє двері до льоху*): Ні, ні, спочатку заспокойтесь.

Лиці (*пригорнулася до Біра, ридас*): Яке страхіття! Навіщо ви співали цю пісню? Це не на добре... О!

Бір (*поспішно*): Так, так. Але труп? Як він міг потрапити до льоху?

Чарлі: Дуже просто. Одне вікно з льоху на вулицю розбите. А зараз вода піднялася до восьмої полиці. Я думаю...

Страттон: О Боже мій, на вулицях... там плавають мертві люди...

О'Нель: Заспокойтесь. Адже ми нічого не знаємо.

Нордлінг: Це жахливо! Лише подумайте. Подумайте.

О'Нель: Та заспокойтесь, до дідька, заспокойтесь!

Лиці: Чому ви співали якраз цю пісню?

Фразер (*тремтливим голосом*): Хіба вже все скінчено?

Гігінс: Гм, хіба все скінчено? А чому ж електрика погасла?

О'Нель: Тому що, тому що... вода піднялася і затопила електричну станцію, яка розташована на дві вулиці вище від... Це якраз те, що я передбачав... Але...

Страттон (*що дивився на входні двері, враз закричав, показуючи рукою на них*): Гляньте, гляньте, вода. Вода пробивається крізь двері!

Всі (*наближаються*): Вода. Так. Вода.

Бір: Чи не ліпше розчинити широко двері і покласти всьому край?

Лиці (*у відчай*): Ні, ні, як ти можеш таке пропонувати! Зараз. Не зараз. (*Вона обіймає його*). Ні... ти... ти... Ще ні... ще ні. Скажи...

Бір (*ніжно*): Ні, любя моя, ні!

Фразер (*тремтить від страху*): Ні. Це правда? Ще ні? Ми створимо ланцюг. Скажіть...

О'Нель: Заспокойтесь! (*Наказовим тоном*). Давайте сюди всі ваші ганчірки, серветки, і коли цього не вистачить, ми візьмемо вашу одягу, щоб перешкодити воді. Треба затулити щілини. Ланцюг.

Всі: Так, так. Правда! Затули щілини.

Фразер (*хапає за руку Біра й О'Неля*): Ланцюг, товариші. Ми всі друзі, всі брати. Всі разом на одній дорозі. Як це ви сказали, О'Нель?

О'Нель: Так, так. Справді. (*Механічно він дав другу руку Страттонові, той узяв за руку Чарлі. Гігінс і Нордлінг наслідують їх. Ліворуч Бір обіймає Лиці*).

Завіса повільно падає

ДІЯ 3

Бар, освітлений свічками, темний. Свічки майже догоріли. Гітінс спить, скрутившись калачиком на канані. Страттон спить за прилавком. О'Нель на двох стільцях. Ліцці і Бір в окремій кімнаті. Чарлі замінює догорілі свічки. Фразер ходить з кута в кут. Нордлінг у великій кімнаті ліворуч. Свічки втиснені в порожні пляшки з-під шампанського.

Чарлі, Фразер, О'Нель, Гітінс, Страттон

Чарлі (*запалює нову свічку*): Тепер залишилося всього дві свічки.

Фразер: То навіщо запалювати декілька свічок нараз, чорти б його вхопили. Досить однієї для всіх. І як вони можуть ще спати?

Чарлі: Сон заспокоює... Ми всі добре виспались цієї ночі і коли б випадково...

Фразер (*поспішно*): Тихіше, тихіше!

Чарлі: Вірте мені, містере Фразер, що все це може ще добре скінчитися. Піду погляну, що з ганчірками. (*Підходить до дверей, які загороджені кучугурою старого лахміття і одягу*). Все промокло. Вода просочується крізь лахміття.

Фразер: Ну що? Ще й досі тече вода?

Чарлі (*оглядає ганчірки*): Ні. Слово чести, ні. Ганчірки не стали мокрішими.

Фразер (*підходить до нього*): Так. Якщо ми врятуємось, то тоді... тоді...

Чарлі: Мені навіть здається, що... вони вже підсохли.

Фразер: Не може бути!

Чарлі: Принаймні, не мокріші.

Фразер: Ах... коли б це справді так було! Тоді б я, Чарлі...

Чарлі: Що тоді б ви?

Фразер: Сам не знаю. Адже треба допомагати один одному. Як товариші.

Чарлі: Ну та ми так і робимо...

Фразер: Ну так, так. І я додаю свою частку допомоги. Опісля... Ти розумієш? Дещо серйозніше. Зачекай.

Чарлі: Коли потоп скінчиться, як сказав містер О'Нель.

О'Нель (*зіскакує, кричить*): Га? Що таке?

Фразер (*злякано*): О Боже мій, як ви мене перелякали. Мої нерви не можуть усього цього витримати.

О'Нель (*сміється*): Га... Га. Ну так. Ми підемо. Мій клієнт. (*Помітив Чарлі і Фразера*). Ах, ось що? Ти... ви... Ну так... Ха-ха-ха. (*Сміється*).

Чарлі (*до О'Неля*): Певно, вам щось приснилося?

Фразер: Вам щось приснилося, О'Нель?

О'Нель: Ну так. Снилось, що мене викликали... починають розглядати мою справу. Це зі мною трапляється. Навіть дуже часто. А хіба вам, Фразере, не сниться біржа, ціни на хліб, банкрутство? Ну, а вам, Чарлі, хіба не сниться, як ви вливаєте горілку в шлунок відвідувача? Скажіть, не сниться?..

Чарлі: Мені ніколи нічого не сниться.

Фразер: Сон. Колись мені інколи снилися сни. Але не тепер.

О'Нель: Так, тепер це зайва справа. Котра година?

Фразер: Восьма.

О'Нель: Восьма. Отже, ніч проминула. О Боже, який я змучений. Ми добряче вчора випили. Ну, а зараз якийсь коктейль був би дуже до речі.

Фразер: О Боже праведний. Ви, напевно, забуваєте, що діється.

О'Нель: Ах, так. Ріка.

Фразер: Ну так, ріка. Чи, може, ви думаєте, що небезпека минула?

О'Нель: Ні, Фразере. Але...

Фразер (*схвильовано*): Що "але"? Що таке?

О'Нель: Я думаю, що порятунок був би гіршим виходом з цього становища.

Фразер: Що? Що ви хочете сказати? Адже жити ви все ж таки хочете, до біса!

О'Нель: Це залежить... (*Змінює тон*). А де наш увесь екіпаж?

Чарлі (*показує на всіх рукою*): Містер Бір і Ліцці. Там Страттон спить на маленькій канапі за прилавком. Актор он там, на тій канапі, а Нордлінг, мабуть, в кімнаті ліворуч.

Фразер: Так. І знаєте, запаси свічок вичерпані.

О'Нель: Скоро наступить темрява.

Фразер: Ви знову за своє.

О'Нель: Усі пасажири на місцях. Сплять сном праведних... пияків. Ось побачите, Фразере, що ми невдовзі опинимося на Арараті.

Фразер: Що ви хочете цим сказати?

О'Нель: Господи, це так просто зрозуміти. На Арараті.

Фразер: Не розумію!

О'Нель: Любий мій товаришу-попутник! Коли це потоп, то бар Страттона мусить бути ковчегом.

Фразер: Отже, тварини – це ми. Я бачу, що ви справді...

О'Нель: Браво, Фразере! Звичайно, ми тварини. І в цьому випадку ми випустимо голубку, наприклад, Ліцці.

Чарлі: А вона справді схожа на голубку.

Гігінс (*прокидається*): О Боже, як мені холодно!

Фразер: Як ви могли заснути на такій куцій канапі?

Гігінс: Ба. Я звик спати на пароплавах, у вагонах, не говорячи вже про дахи і мости. Пам'ятаю, якось я причепився до товарного вагону під час руху і заснув.

О'Нель: О, бачите, Фразере, що означає жити для мистецтва. Одначе пора розбудити Страттона. (*Стукає по прилавку*).

Страттон (*прокидається*): Га? Що таке? Що трапилося? Котра година?

О'Нель: Усі пасажири на палубу кроком руш! Ми продовжуємо мандрувати. Ваш бар, Страттоне, був кают-компанією. Тепер він перетворився на ковчег.

Страттон: Що таке?

О'Нель: Приготуйте нам що-небудь. Маєте каву?

Страттон: Що, ми врятовані?

Ті ж і Нордлінг

Нордлінг (*вбігає*): Послухайте! Послухайте! Мені здалося, що я чув на вулиці гуркіт екіпажу. Та кімната вікнами виходить на ріг. Вона якраз навпроти портової площі... Чекайте, я розміркую... захід, схід?

О'Нель: Південь, північ. Так, мій любий, ось чотири сторони світу. І коли ви чули гуркіт, то виходить, що ріка розвалила стіну. (*Наближаються до прилавка. Гігінс тремтить від страху*).

Фразер (*злякано*): Коли б... Коли б Чарлі пішов і подивився в пивницю. Треба довідатися, що там. Можливо, вода...

Чарлі (*бурчить*): Ні, я нізащо в темряві не відчиню двері пивниці. А врешті, вода не пробивається до нас знизу.

Нордінг: Знаменито. Справді, як ці двері можуть витримати тиск води?

О'Нель: Хіба ви боїтеся трупів, Чарлі? Дуже дивно. Ця вода, яка...

Нордлінг: Ш-ш. Тихо. Знову мені вчувся якийсь гамір.

Бір

Бір (*входить навипиньки і тихо замикає за собою двері*): Говоріть тихіше, благаю вас! Дівчинка спить.

Страттон: Нам почулося, що на вулиці якийсь гамір. Що це може бути?

Бір (*дивиться на годинник*): Котра година? Я забув накрутити годинник. Це трапилось зі мною вперше в житті.

Фразер: Скоро дев'ята.

Нордлінг (*слухає біля дверей*): Коли ви підете в ту кімнату, ви теж почуєте.

Фразер, Страттон (*разом*): Підемо! Ходімо!

О'Нель (*сідає*): Ні. Ідіть ви. Я залишаюсь. Я дуже стомився.

Бір (*сідає*): Я теж.

Страттон (*виходить з-за прилавка*): Чарлі, бери свічку.

Фразер: Беріть дві. Мені також дайте. Ходімо. (*Ідуть в кімнату ліворуч. Чарлі і Фразер зі свічками*).

Бір і О'Нель

Сцена освітлена лише однією поганенькою свічкою, друга вже ось-ось погасне. Мовчанка.

О'Нель (*лагідно*): Як почуввається дівчина?

Бір: Спить таким дивним сном.

О'Нель: Дивним? Врешті, сон завжди є чимось дивним.

Бір: Так, можливо. Але її сон особливо дивний, якщо не сказати страшний. Це щось таке жалісне, що я не міг дивитися без сліз. Так жаль її.

О'Нель: Гм.

Бір: То тремтить, то враз зіскакує, ніби хтось боляче вдарив її. Потім знову засинає, спокійно, мов дитина. Але часом вона зсуває брови, обличчя її робиться старим і злим, і вона щось бурмоче. Я не знаю нічого сумнішого, аніж сльози уві сні. Я погасив свічку, щоб не бачити її такою. Її обличчя нагадало мені гіпсову маску, яку я колись бачив. Маска та, як мені оповідали, була з утопленої. Вона здавалась сплячою. З застиглою усмішкою. І водночас вона була мертва..., утоплена, і...

О'Нель: Так, утоплена, однак, можливо, ще не мертва. І ми...

Бір: Як це все жахливо. Що ви сказали?

О'Нель: Я хотів сказати, що хоч ми ще і не потоплені, але вже мерці.

Бір, О'Нель і Ліцці

Ліцці (*входить*): Ти. (*Вона зупиняється біля дверей. Бір і О'Нель її не помітили*).

Бір: Так, ми майже мерці.

О'Нель: Скажіть, ви не потурбувалися б... (*зупиняється*).

Бір: Про що?

О'Нель: Жаль, звичайно, особливе почуття. Але, коли б ми, всупереч усьому, та врятувались, залишився б у вас той самий жаль до Ліцці? Стали б ви турбуватися про неї?

Бір: Звичайно.

О'Нель: Справді? Серйозно, відмовилися б ви ради неї від багатої пари? Взяли б Ліцці до себе?

Бір: Звичайно, ні. Які у вас дикі думки.

(Лицці зойкнула. Свічка погасла)

Бір: Що таке?

Лицці *(підходить, тяжко дихає):* Дивіться. Я бачила. Свічка погасла. Скоро настане цілковита темрява.

Бір *(підходить до неї):* Ні, люба! Свічки ще не всі спалені. Засвітять нові. Нарешті ти прокинулася.

Лицці *(відступає):* Так. Я прокинулася. Там було чорно-чорно і зовсім тихо. Я прислухалася. Потім протягнула руку. Але тебе не було.

Бір: Хочеш що-небудь випити?

Лицці *(мовчанка):* Так. Я простягнула руку, але її ніхто не взяв.

Бір: Але ж мене вже там не було, люба Лицці.

Лицці: Так, ти пішов.

О'Нель: Рука в руку. Ми всі потребуємо чисті руки. *(Лише він закінчив говорити, як електрика засяяла в жарівках бару).*

Бір: Що? Чи це не сон? Ми врятовані.

Лицці *(тихо):* О, навіщо?

О'Нель *(про себе):* Ось тепер ланцюг і починає рватися.

Ті ж та інші (вбігають)

Фразер: Що це означає? Що? Кажіть! Відповідайте!

Бір *(нервово):* Як що означає? Здається, все зрозуміло.

Страттон: О Боже мій! Електрика з'явилася. В такому випадку, повинь закінчилася. Не так? Можливо, телефон вже теж працює. *(Підходить до телефону, крутить ручку. Дзвінок не відповідає. Всі, окрім Лицці, обступають його).* Почекайте! Ш-ш. Не дзвоніть так завзято.

Бір: Не дзвоніть же так вперто, чорт візьми.

Страттон *(дзвонить даремно):* Ні, не діє.

О'Нель *(спокійно):* Вода спадає. Електрична станція стоїть нагорі. Ось чому світло раніше усього появилось. Майте трохи терпіння.

Фразер *(поспішно):* Звичайно. Це ж зрозуміло. Потім почне діяти телеграф, а потім телефон.

О'Нель *(спокійно):* Якщо це взагалі не жарт гіркої долі. Світло може з'явитися за мить до того, як погасне назавжди. Не так, містере Нордлінг? Точнісінько як в хвилину смерті.

Нордлінг: Я не електротехнік. Але це цілком можливо.

Фразер *(заспокоєний):* Якого чорта ви говорите про такі речі, навіть коли ви в цьому переконані? Це підлість.

Страттон *(дивиться на жарівки):* Лише подумайте. Якщо вони ще раз згаснуть...

Гігінс *(підходить до Лицці):* А ви, леді, гарно спали цієї ночі.

Лицці *(сідає на канапу):* Так. Не знаю!

Гігінс: Це як у театрі, не так? Скільки у вас тепер жінок-хористок?

Лицці: Ах, друже. Я дуже стомлена, щоб вам відповідати.

Гігінс: Гм, гм. Вибачайте. *(Відходить. Бір починає ходити туди-сюди).*

Чарлі *(дивиться на ганчірки біля дверей):* Ні на одну краплину не прибавилося води. А що коли б трохи відчинити двері.

Всі: Так. Ні. Так. Ні. Небезпечно. Ні.

О'Нель: Ні, трохи зачекайте. Поки що небезпечно.

Фразер: Так, так. Правда. Ліпше зачекати.

О'Нель: Страттоне, дайте мені випити чогось, щоб сміливіше привітати повернення світу. Скоріше, Чарлі, ідіть наливайте. Ходімо всі ло прилавка. *(Всі підходять)*.

Страттон: Так, добре! Будь ласка. *(Стає за прилавок)*.

Чарлі *(іде за ним)*: Слухаю.

О'Нель *(стукає по прилавку кулаком)*: Увага! Всі ідіть сюди! Бір!

Бір *(не рухається з місця)*: Дякую! Мені нічого не хочеться.

Фразер *(підходить до прилавка)*: Все ж таки, будь ласка, йдіть усі сюди.

Гігінс: Добре.

Нордлінг: Дякую.

Страттон: Чого ви бажаєте, панове? *(О'Нель, Фразер, Гігінс і Нордлінг дають різні накази, які Страттон і Чарлі повторюють. Чутно: "джин-шер, віскі, коктейль")*.

Лиці дивяться на Біра, який підійшов до телефону, торкнув стрічку, потім продовжує ходити туди-сюди.

Лиці *(тихо, коли він проходить повз неї)*: Біллі!. *(Бір не чує. Лиці слідкує за ним очима)*.

Бір *(про себе)*: 298.000 мішків на Буффало і 30.000 Мінеаполіс, – 378.000, та поверх цього два мільйони в елеваторах.

Лиці *(коли він проходить повз неї)*: Біллі.

Бір *(не слухає)*: Мільйонів. Мільйонів.

Лиці підводиться. Бір продовжує рахувати.

Лиці *(коли він проходить повз неї)*: Сім мільйонів.

Бір *(зупиняється різко)*: Що? Ні, шість.

Лиці: Так. *(Іде в окрему кімнату)*.

Бір: Гм. *(Знов починає ходити)*. 378.000 та два з половиною мільйони і 178.000.

Ті ж, окрім Лиці

О'Нель: П'ю за повернення світла. Знов наступає день, і нам час розійтися кожному в свій бік.

Фразер: За ваше здоров'я.

Гігінс *(випиває одним ковтком віскі)*: Ніколи жоден власник ресторану не частував мене так щедро.

Страттон: Гм, гм. Частував! Це все ж таки. *(Сердито до Чарлі)*. Чарлі, чого ти стоїш, склавши руки? Коли не маєш роботи, почисли хоч на скільки всього випито з учорашнього вечора.

Чарлі: Звідки я знаю, скільки вони випили.

Страттон: Ти мусиш знати. Ну, будемо рахувати разом. Пиши. *(Рахують)*.

Чарлі *(до Гігінса і Нордлінга)*: Ви б зібрали все, що стоїть на столах, і принесли сюди, до прилавка, щоб хоч можна було порахувати пляшки.

Гігінс: Добре. Ходімо, Нордлінг. *(Ідуть у велику кімнату ліворуч)*.

О'Нель, Бір, Фразер, Страттон, Чарлі

О'Нель: Бір! Над чим ти там ламаєш собі голову?

Бір: Дайте мені спокій.

Фразер: Він уже підраховує, скільки прибутків принесе йому повінь.

О'Нель: Зовсім так, як ти під час голоду.

Страттон: До дідька! Чотирнадцять пляшок шампанського! Не згадуючи всього іншого.

О'Нель: Але пригадайте, що була повінь. Не кожного дня випадає... такий бенкет.

Страттон: Ні, не кожного, особливо тоді, коли за все доводиться платити.

Фразер: Але ж ти сам пропонував пити скільки хто хоче! Невже ти жартував?

О'Нель: Ні, то було в день власного похорону.

Страттон: Досить. Я не бажаю слухати подібні дурниці в своєму барі.

Фразер: То йди до всіх чортів.

Страттон: Що?

Бір (*враз повертається і кричить*): Замокніть. Я чую шум у телефоні. Ш-ш-ш. (*Усі прислухаються*).

Фразер: Ні. Даремна паніка.

Бір: Запевняю вас, я чув. (*Телефон різко задзвонив. Два коротких дзвінки і один довгий. Усі кидаються до апарата. Бір першим схопив слухавку, але Страттон вириває її з рук*).

Страттон: Це мій телефон, і я перший говоритиму з моєю родиною. (*Кричить*). Галло! Що ви кажете? Що? Бодай тебе! Роз'єднала. (*Дзвінок*).

Фразер: Навіщо ж ви даремно силкуєтесь?

Бір (*суворо*): Дозвольте мені... Я поговорю. (*Бере слухавку*). Та замокніть нарешті. (*Дзвінок, слухає*). Так, це що? Справді? (*Відбій*).

О'Нель: У чому річ?

Бір: Дзвонили зі станції. Якщо я вірно зрозумів, то вони сказали, нібито буря зіпсувала лінію і скоро все буде поладжено. В такому разі...

О'Нель: В такому разі повінь минула.

Фразер (*схвильовано*): Ура! Ми врятовані!

Страттон (*радісно*): Так. Так!

О'Нель: Ні.

Фразер (*зупиняється*): Що?

Страттон: Що?

О'Нель: Відчиніть двері, якщо ви так думаєте.

Бір: Ви гадаєте, що досі небезпечно?

О'Нель: Звідки я можу знати. Ще почекаємо.

Чарлі: Може, доручити цим двом – акторові і тому другому... хай почнуть оглядати все з чорного ходу.

Фразер (*поспішно*): Ну так, ну так! Покличте їх!

Страттон: Так, так. Хіба ми даремно поїли їх, дідько б їх узяв! Хай попрацюють. (*Підходить до дверей і гукає*). Гей ви, волоцюги. Йдіть-но сюди!

Ті ж, Гігінс і Нордлінг входять. В руках у них пляшки, сифони й інші посуд

Нордлінг: Куди все це поставити?

Чарлі: Сюди, за прилавок.

Гігінс: Я думаю, все гаразд, бо ж дзвонив телефон!

Бір: Ну так. Більше немає жодної небезпеки. Вода спала. І тепер треба бігти.

Нордлінг: О Боже мій, яке щастя! Хоч я й не сподівався на щастя. Але все ж таки знайду хоч якийсь заробіток. Можливо, дещо зберу і куплю квиток до Швеції. І так велике щастя, що нас не

затопило, як пацюків.

Гігінс: Так. І зрештою, хто зна... може, телескоп... Врешті, може з цього щось вийде. В “Помсті нігіліста” – ми грали її на Алясці – в тринадцятій картині графа Красовича мало не загризли вовки, а в чотирнадцятій він одружився з Тетяною – донькою нігіліста. В чотирнадцятій картині, Нордлінг, ти ховаєш місяць у дзеркало, хоч ти ледь не втонув у тринадцятій.

Бір: Послухайте, містере Нордлінг, мені здається, що все йде на добре. Ми поговоримо про ваш проєкт телескопа... пізніше. Тепер же треба відходити, і я вас прошу, вас і вашого приятеля, відчинити чорний хід он там.

Фразер *(не перериває):* Будьте дуже обережними... Щоб... Гм... не замочити ніг...

Страттон: Та поспішіться.

Нордлінг *(боязко):* Я думаю, вода справді спала.

Гігінс: А може, краще відчинити вікно?

О’Нель: Ідея! *(Починає стукотіти телеграф).*

Бір *(зіскакує):* Послухайте! Телеграф! *(Біжить до апарата).*

Фразер: Гм. Як тільки зачув стукіт цього проклятушого винаходу, скочив, мов старий бойовий кінь на звук труби.

О’Нель: Чого старий? Він з усім дає собі раду по-молодецьки. Що нового?

Бір *(розгортає стрічку):* Що це означає? Я нічого не розумію “Буря пронеслася на захід. Ріка. Не... не... і потім цілий ряд крапок. І потім “піднеслася”. Що піднеслося? Не знаю, може, це стосується закупівлі хліба?

Фразер: У світі, окрім ваших транспортів, ще дещо існує.

Бір: Для мене нічого іншого немає.

О’Нель: От бачите – і телеграф почав діяти. Нам повернули спочатку світло, потім почав працювати телеграф. Так і мусило бути, коли почала спадати вода. Тепер, мабуть, набережна звільнилась від води. Можна відчинити вікна і двері.

Нордлінг: Так! І, можливо, ми теж побачимо сонце. Воно зникло для нас першим.

Гігінс: Гм. Я не знаю, чи повинні такі бідаки, як ти і я, радіти поверненню сонця. Воно світить для щасливих багатіїв. А до нас найприхильніша нічна темінь!

Ті ж. Входить Ліцці

Ліцці *(в капелюсі):* Ви тут. Я подумала...

Страттон: Так. Але ви тепер зникайте звідси, і ви, і ці обоє. В моєму барі вдень мусить бути добродібно. Що з вікном, Чарлі?

Чарлі *(Гігінсу):* Допоможіть мені.

Гігінс: Не хочу.

Ліцці *(дивиться навколо себе):* Біллі, допоможи Чарлі.

Бір: Що?

Ліцці *(сідає за столик):* Допоможи Чарлі. Адже тебе ця справа цікавить більше, ніж інших. Тебе там чекають шість, сім... *(вона показує на Гігінса і Нордлінга),* а на мене й на них чекає хіба що поліція.

О’Нель: Будьте розсудливі, дитино. Ми не знаємо, що очікує на кожного з нас. Притримайте злість, сварки, заздрість і всі погані почуття на пізніше. На це настане час, коли ми повернемось до людей. А зараз відчинимо вікна. *(Йде до вікна. Інші вдають, що йдуть за ним).* Ходімо! Ходімо, Чарлі. *(Мовчанка. Чарлі і О’Нель підносять залізний щит. Вікно заливає сонцем).*

Всі *(шепочуть):* А! О!

О’Нель: Відчиняйте вікна. Нам треба свіжого повітря. *(Чарлі відчиняє вікно ліворуч. Видно голубе небо і сонце, що освітлює будинок поруч. Промені світла заливають кімнату).*

Страттон: Погаси світло, Чарлі. Хутчіш. Воно і так досить довго горіло без потреби. Весь

учорашній день. Уявляю, який рахунок піднесуть мені! (*Чарлі гасить електрику*).

О'Нель: Ось і рахунки починаються. Сяє сонце, літнє голубе небо, ясне-ясне – без жодної хмаринки, а люди зводять свої рахунки – сваряться, злостяться у своєму безумстві, у своїй злобі. Знов старе – брехня в родині, в дружбі. Ну, О'Неле, старий підбріхувачу, біжи скоріше в суд – берися за відому благородну працю.

Фразер: Нарешті повернулося сонце!

Ліцці (*до Біра*): А навіщо воно мені?

Бір: Ліцці, будь розумницею, уяви моє становище! Потерпи, поки я, одружившись, стану багатим. Побачиш, тоді ми з тобою ще вирвемо у долі приємні години. (*Ліцці дивиться на нього, мовчить*). Я хочу сказати...

Ліцці: Ні, Біллі.

Бір: Я хочу сказати.

Ліцці: Ні, Біллі! Я не хочу бачити тебе, чуєш?

Бір: Невже ти мене не розумієш?

Ліцці: Розумію. Але буде так, як я тобі кажу. Ліцці відійде. У твоєму житті залишаться лише твої справи. Бідний Біллі! Самі лише справи.

Бір (*глухо*): Коли ти говориш таким тоном, то я краще мовчатиму.

Ліцці (*ніжно*): Що поробиш, інакше не може бути. Я не знаю, як тобі донести мої думки про життя. Бачиш, справа в тому, що все порвалося. Справжнього насправді не було. І тому ти не підходь до мене, Біллі. (*Відходить від нього. Голосно*). Відчиніть же нарешті двері!

Страттон: Звичайно, треба відчинити. Ідіть сюди хто-небудь. (*Чарлі, Нордлінг і Страттон підносять залізний щит перед маленькими дверима – відчиняють їх*).

Бір: Ти йдеш?

Ліцці: Так.

Бір: Але я... (*дзвонить телефон*).

Гігінс (*що стоїть найближче до телефону, відповідає*). Галло!

Ліцці: Це, напевно, про тебе запитують.

Гігінс (*до телефону*): Так. Почекайте. (*До Біра*). Містере Бір.

Бір: Зараз. Іду. (*Біля телефону*). Галло. Так, люба. Жахливо, жахливо. Що ти кажеш? Не було. Ну так... запевняю тебе. Ми були замкнені, поховані. Так. Присягаюся честю. Ні, не гнівайся. Я не розумію, що ти хочеш сказати. (*Кричить*). Ні, кажу тобі! (*Стукає ногою по підлозі*). Так, так, так.

Страттон: Що? Хіба вже телефон працює?

Фразер: Звичайно. Але що з дверима?

Чарлі (*відчиняє*): Дивіться. Вулиця зовсім суха. Нічого не розумію. Піду пройдуся.

Ті ж без Чарлі

Бір (*біля телефону*): Так. Принаймні я йду одразу до вас. Послухай, люба. Дай мені час знайти автомобіль. Зараз, зараз. (*Відбігає*).

О'Нель: Зараз починається життя. Наречена, тесть і все те, що вважають важливим і страшним. Ну, Страттоне, ви хотіли говорити із своєю родиною. А ви, Фразере – тепер ось що, друзі – треба якнайшвидше поновити зв'язки зі світом, якщо ви маєте намір продовжувати комедію.

Страттон (*проходить через сцену*): Звичайно, я мушу телефонувати. Чарлі! Відчини головні двері. Ну куди заподівся цей негідник?

Фразер: Він пішов дізнаватися, що де діється.

Страттон (*за прилавком*): Ось ключі. Ходімо, Гігінсе, і ви, винахідник телескопа. (*Фразер, О'Нель, Нордлінг і Гігінс підходять до головних дверей і повільно підносять залізний щит. Страт-*

тон дзвонить. Йому не відповідають. Дзвонить знову. Бір і Ліцці ліворуч).

Ліцці: Прощавай, Біллі!

Бір (*схвильовано*): Я знаю, Ліцці, що ти думаєш, і ось цієї миті мені хотілося б усе кинути...

Ліцці (*усміхається*): Невже?

Бір: І залишитися з тобою. (*Ліцці хитає головою*). Так, так, запевняю тебе.

Ліцці: Навіщо? Та цього й не треба! Люди ніколи не йдуть однією і тією ж дорогою. Він (*показує на О'Неля*) неправду казав. У мене – моя дорога, у тебе – своя. Кожен йде своєю. А якщо люди випадково й зустрічаються, то завдають одне одному лише біль. Прощавай, Біллі. (*Виходить*).

Бір (*робить в напрямку до неї кілька кроків з простягненими руками*): Завдають один одному біль. Але ж ти не зробила мені боляче.

Ліцці: Не кажи – ти не знаєш. Ти, можливо, інколи про мене будеш згадувати.

Бір: Усе таке дивне в житті. Часом здається, що в подіях криється якийсь таємний зміст. Ніколи не можна знати наперед, як благородніше вчинити. Все життя – як гра на біржі. (*Ліцці мовчки дивиться на нього*). Так. Я хочу сказати. Коли б ти дозволила.

Ліцці (*рішуче*): Ні. Прощавай! (*Повернулася, щоб відійти*).

Бір (*бере її за руку*): Ти для мене була найближчою з усіх на світі. (*Телеграф стучить. Бір залишає руку Ліцці*). Тепер я тобі завдав великого болю, так?

Ліцці: Не так боляче, Біллі, як першого разу. А третього випадку ніколи не буде.

Бір: Я не хотів тебе кривдити.

Ліцці: Мій Біллі, мій? (*Іде до чорного ходу. Телеграф сильно стукає. Бір повільно підходить до апарата і читає*).

Страттон (*біля телефону*). Добре. Не забудьте подзвонити, коли звільниться лінія. (*Відбій*).

Чарлі (*зустрічається в дверях із Ліцці*): Ви відходите?

Ліцці (*тримає двері. Видно вулицю. Ліцці виходить на вулицю і обертається. Її всю залило сонце*).

Ліцці: Так, Біллі.

Чарлі (*жартівливо*): Ха... Біллі?

Ліцці: Хіба я сказала “Біллі”? (*Хитає головою*). Дякую вам і прощайте, Чарлі. (*Бере з гаманця декілька монет і дає йому*).

Чарлі: Дякую, дякую вам. (*Іде в бар*).

(*Ліцці відходить. Всі дивляться на неї*).

Ліцці (*на порозі*): До побачення, джентльмени. (*Вклонилася і вийшла. Двері прочинилися. Всі, окрім Біра, що відчитує телеграфну стрічку, прощаються з нею поклонами*).

Ті ж і Чарлі, окрім Ліцці

Бір (*кидає телеграфну стрічку*): Просто неймовірно. Хліб два долари. Залізниця не встигає транспортувати. (*Тре руки*).

Страттон: Чарлі! Відчини головні двері. Потім вимий і приведи до порядку бар.

Фразер: А яка погода? Ну що там чувати?

Всі (*оточують Чарлі*): Кажі, що, властиво, трапилось?

Чарлі: Уявіть собі: повені не було!

Всі: Як? Що?

Чарлі: Так. Греблю прорвало, але ту невеличку. Лише шлюзи маленької греблі. Була страшна гроза. Вода текла потоками. Але не трапилось жодного нещасливого випадку. Гроза тривала

чотирнадцять годин. Однак жодна кішка не втонула.

О'Нель: А звідки той труп, що тебе так перелякав учора в льоху?

Фразер: Ну так? Звідки він? *(Усі мовчать і дивляться на двері, що ведуть до льоху).*

Чарлі: Нічого не розумію! Одначе я переконаний, що натрапив на мертве тіло.

Страттон: Піди й подивися – тепер там уже є світло.

Бір: Страттоне, скільки я вам винен? Підрахуйте хутчіше. *(Дивиться на годинник).*

О'Нель: Не поспішайте. Я знайду на чай за вас обох.

Бір: Що ви хочете цим сказати?

О'Нель: Почекайте трохи, Біре! Нам по дорозі. Почекайте, поки витягнуть труп.

Бір *(злякано):* Що ти плетеш? Хто ж тут помер?

О'Нель: Труп з льоху.

Бір: А де ж Ліцці?

О'Нель: Пішла.

Бір: Пішла? Куди?

О'Нель: В інше місце.

Бір: В інше місце. До себе... тобто на вулицю. Та це ж однаково. Вона щойно пішла.

Страттон: Чарлі, відчиняй хутчіше двері до льоху.

Чарлі *(відчиняє двері і освітлює східці):* Нічого не видно. Вода спала. Ні, он щось блищить. Чекайте. *(Сходить).*

Страттон *(кричить):* Ну, що там? Багато зіпсовано товару? Кажи!

Чарлі *(знизу):* Вода сягає лише другої полиці. Ха-ха-ха!

Фразер: Чого він там сміється?

Чарлі: Ні, це... Ха-ха-ха. Нема ніякого трупа.

Гігінс: А вчора що ж там плавало?

Чарлі: То було порося, що зірвалося з гака. Але в темряві я так перелякався. Ви розумієте?

Всі: Так, так.

Страттон: Вимкни електрику і зачини льох. Там, мабуть, все чисто зіпсовано. О, лихо мені, лихо!

Фразер: Справді, я нічого не розумію: ні мерців, ні повені. То якого ж біса ми так довго сиділи в темряві?

Бір *(сердито):* Так. Чорт-зна що вигадали. Чарлі. Подай пальто і капелюха. Хутко! Ваш годинник правильно ходить, О'Нель? *(Дивиться на свій годинник).*

О'Нель *(дивиться на свій):* Три чверті по дев'ятій. А суд починається рівно о десятій. Я встигну – чи ні?

Фразер: За десять хвилин десята. Оце так! Цілу добу промарнував. Забило нам памороки.

О'Нель: Нічого дивного. Коли телефон і телеграф...

Бір: Так! Телефон і телеграф. Чомусь вийшли з ладу.

Чарлі: Ах, я не встиг вам усього пояснити. Буря попусувала всю електричну мережу в місті. У спеціальнім номері газети, який вивісили біля дверей Гранд-готелю, сказано, що телефон, телеграф і освітлення – все зіпсовано в дільниці порту. Там усе сказано і про бурю і про річку.

Страттон: Піди і купи останній випуск. Але спочатку треба відчинити головні двері.

Бір: Де мій капелюх?

Чарлі: Зараз. *(Приніс капелюхи й пальта Біра, О'Неля і Фразера).*

Бір: Ось вам, Чарлі. *(Дає на чай. О'Нель і Фразер теж дають дрібняки).*

Чарлі: Дякую, дякую. Ви обидва йдіть і допоможіть мені. *(Нордлінг, Гігінс, Чарлі відчиняють центральні двері на вулицю. Видно гамірливу вулицю. Чарлі йде за часописом).*

Ті ж, без Чарлі

О'Нель (*виходить*): Ох, а яке повітря. А сонце! І все ж так... Так важко починати все спочатку. (*Він тримає в руках капелюх*).

Страттон: Вибачайте! Але цього не було передбачено... правда? Знаю, я запропонував тоді частину. Я беру на себе, на свій кошт декілька пляшок шампанського. Але я бідний власник бару. Виховання дітей дорого коштує. Так ото я хочу сказати, що змушений просити вас заплатити мені за витрати цієї ночі. Ось невеличкий рахунок. (*Іде до прилавка*).

Бір (*сухо*): Скільки?

Фразер: Усе ж таки смішно: вимагати плати за те, чим частували. Але, зрозуміло, я ладен заплатити.

Бір: Ні, нізащо! (*Переглядає рахунок*): 225 доларів і 50 центів! Гм. Не поскупилися, Страттоне.

Страттон: Але дозвольте! А рахунок електричної компанії? А залитий водою льох? А те, що бар був замкнений упродовж цілої ночі? Я повинен все взяти під увагу.

Бір (*О'Нелю*): Нічого не вдієш. Ось моя частина. (*Платить*).

О'Нель: А ось моя. (*Кидає гроші*).

Страттон (*ракує*): Ви мене розумієте, джентльмени?

Бір: Так, так, досить роз'яснень.

Страттон: Щось вам подати, джентльмени? Не вип'єте на прощання чарочку?

Фразер: Ні, дякую.

О'Нель: Я нічого не хочу.

Бір: І я не хочу.

Гітінс: Ну, а я попрошу віскі.

Страттон: Що? Ви ще досі тут вештаєтесь? Щезайте, поки я вас силоміць звідси не викинув!

Гітінс: Дякую. Ходімо, Нордлінг.

Нордлінг: Зараз, я хотів би лише...

Страттон: Коли повернулося сонце, вам ліпше піти і прогулятися. Бажаю вам успіху.

Нордлінг (*Біру*): Вибачте. Я хотів би вам лише пригадати...

Бір: Мені пригадати? Що? Що таке?

Нордлінг: Я зробив декілька вдалих дослідів. Чи погодилися б ви допомогти мені?

Бір (*нервово*): Це ви про свій винахід? Що за дурниці? Ваш винахід безглуздий, чоловіче. Це "idee fixe", від якої вам треба лікуватися.

Гітінс: Ходімо, Нордлінг. Адже зірок не видно, коли сяє сонце. (*Виходять*).

Ті ж без Нордлінга і Гітінса

Фразер: Отже, скінчено. Новий день з новими підлогами.

Бір: Хліб скоро коштуватиме два долари, містере Фразер. Приємно бути кільцем у цьому ланцюзі, правда ж?

Фразер: Мені однаково.

О'Нель: Але ланцюг виявився дуже нетривким, Фразере.

Фразер: А ваш спільний шлях? Гарна прогулянка? Приємне товариство? (*Мовчанка. Стоять з капелюхами на голові, з паличками в руках, готові йти. Страттон за прилавком*).

О'Нель: Скінчено. Крапка і кінець. (*Глибоко зітхає*).

Фразер (*насмішкувато*): Ніякого потопу й не було.

О'Нель (*серйозно*): Це залежить від того, як дивитися на справи. Моральний результат одначе був таким, як після справжнього потопу.

Фразер: Так. До побачення.

Страттон: До побачення, містере Фразер.

О'Нель і Бір: До побачення.

Страттон, О'Нель і Бір

О'Нель: Нам по дорозі?

Бір: Так. Справді не знаю. Ну що ж, вам заплатили за рахунком, Страттоне?

Страттон: Дякую. Не вип'єте на прощання чарчину?

Бір: Ні, ні. До побачення. (*Вони йдуть обоє до середини сцени*).

Страттон: До побачення. До побачення.

Бір: В який бік ви йдете?

О'Нель: Ліворуч, туди (*показує в напрямку річки*).

Бір: Ні, нам не по дорозі. Мені праворуч. До побачення.

О'Нель: Прощайте. (*Виходять. О'Нель ліворуч, Бір праворуч*).

Страттон

Страттон: Куди він знову запропався. Ну й негідник цей Чарлі!

Страттон і Чарлі

Чарлі (*входить*): Ось газета. Вже всі пішли. Ох, як же я втомився. Неможливо добитися до неї. Вмить розхапали увесь випуск.

Страттон (*бере газету*): Я теж втомився. Треба хутко братися до праці, бодай їй чорт. Треба поприбирати, почистити всюди. (*Іде за прилавок і розгортає газету. Чарлі приступає до роботи. Ставить стільці на столи*).

Ті ж і Другий клієнт

2-й клієнт (*майже вбігає*): Коктейль, хутко. Хутко. Вже десята година. Поспішайте. (*Дзвонить телефон*).

Страттон (*полишає газету, готує коктейль*): Добре. Ось. Чарлі, візьми слухавку.

2-й клієнт: Телефон дрібниця. Ух, яка спека. Вчора була скажена буря. Хутко, вже десята година.

Чарлі (*бере телефон*): Бар Страттона. Так.

Страттон (*подає*): Ось. (*До Чарлі*) Це з дому?

Чарлі: Ні. Компанія з виготовлення льоду. Питають, чи нам потрібен лід. У них велика кількість замовлень.

2 клієнт: Ось вам гроші. Хутко, мені ніколи. Вже десята година.

Завіса